

08:08

LIVET EFTER EN ULYKKE

ARBEJDSLIV OG FORSØRGELSE EFTER EN ULYKKE, SOM ER
BLEVET VURDERET I ARBEJDSKADESTYRELSEN

HENNING BJERREGAARD BACH

KØBENHAVN 2008

SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

LIVET EFTER EN ULYKKE

Afdelingsleder: Lisbeth Pedersen
Afdelingen for beskæftigelse og erhverv

Undersøgelsens følgegruppe bestod af:

Fra Arbejdsskadestyrelsen:

Carl Nørregaard, Pernille Hershøj og Mustapha El-Ahmad.

Fra Forsikring & Pension: Kai Døring Larsen.

Fra Tryg: Mette Platz

Fra AKF: Søren Leth-Petersen

Fra Topdanmark: Frank Bertholdt

Fra Codan: Claus Heuck

ISSN: 1396-1810

ISBN: 978- 87-7487-892-6

Layout: Hedda Bank

Oplag: 600

Tryk: BookPartnerMedia A/S

© 2008 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 3348 0800

sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver SFI's publikationer, bedes sendt til SFI.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUMÉ	9
1	SAMMENFATNING	13
	1.1 Indledning	13
	1.2 Ulykkens helbredsmæssige karakter	14
	1.3 Personlige konsekvenser af ulykken	16
	1.4 Tilknytningen til arbejdsmarkedet	18
2	UNDERSØGELSENS ULYKKER	25
	2.1 Ulykkernes vurdering i Arbejdsskadestyrelsen	25
	2.2 Skadelidtes baggrund	26
	2.3 Afslutning	28

3	BESKRIVELSE AF ULYKKEN	29
	3.1 Ulykkens helbredsmæssige karakter	29
	3.2 Oplevede smerter, helbred og arbejdsevne	38
	3.3 Tilkendelse af førtidspension	48
	3.4 Udbetalinger fra forsikringer mv.	50
	3.5 Afslutning	53
4	PERSONLIGE KONSEKVENSER AF ULYKKEN	55
	4.1 Personlige konsekvenser af ulykken	55
	4.2 Mindre social kontakt	56
	4.3 Forhold til egne børn	57
	4.4 Samlivsbrud	59
5	HOVEDBESKÆFTIGELSE 5 OG 10 ÅR EFTER ULYKKEN	61
	5.1 Indledning	61
	5.2 Tilknytningen til arbejdsmarkedet	61
	5.3 Indtægten ved erhvervsaktivitet	65
	5.4 Daglig fleksibilitet i mødetider	68
	5.5 Færdiggørelse af uddannelse	69
	5.6 Oprettelse af egen virksomhed	70
	5.7 Afslutning	71
6	OFFENTLIG FORSØRGELSE SIDEN ARBEJDSKADESTYRELSENS UDTALELSE	73
	6.1 Indledning	73
	6.2 Forsørgelsesgrundlag i tiden efter udtalelsen fra Arbejdsskadestyrelsen	73

7	PROCESSEN EFTER ULYKKEN	79
	7.1 Indledning	79
	7.2 Sygemelding fra arbejdspladsen	79
	7.3 Oplevede behov for tilpasninger på arbejdspladsen	85
	7.4 Gennemførte tilpasninger	87
	7.5 Tilbud fra kommunen	89
	7.6 Brug af advokat	91
8	LEVESTANDARDEN EFTER ULYKKEN	95
	8.1 Indledning	95
	8.2 Oplevelse af levestandarden	95
	BILAG	99
	Population, stikprøve og opnåelse af interview	99
	Bilag til kapitel 6	105
	LITTERATUR	115
	SFI-RAPPORTER SIDEN 2007	117

FORORD

Denne rapport omhandler skadelidte personers arbejdsliv, forsørgelse og helbredsmæssige tilstand i tiden efter de fik deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen i henholdsvis 1997 og 2002 med styrelsens vurdering af størrelsen af deres erhvervsevnetab som følge af en ulykke.

Sådanne udtalelser afgiver Arbejdsskadestyrelsen om personskader i henhold til erstatningsansvarsloven i modsætning til arbejdsskadeloven. Når der eksempelvis er en tvist mellem en skadelidt og et forsikringsselskab, fx i forbindelse med et trafikuheld om erstatningens størrelse, kan én af parterne indbringe sagen for Arbejdsskadestyrelsen og bede om en vejledende vurdering af størrelsen af skadelidtes tabte erhvervsevne og méngrad.

Rapporten bringer resultater dels fra en spørgeskemaundersøgelse gennemført i foråret 2007 om skadelidtes tilknytning til arbejdsmarkedet, helbredssituation, kommunens og evt. arbejdsgivers indsats over for skadelidte, dels fra registeranalyser af skadelidtes forsørgelsesgrundlag i årene efter Arbejdsskadestyrelsens udtalelse.

Seniorforskerne Jan Høgelund og Henning B. Bach har udarbejdet undersøgelsens spørgeskema til skadelidte. Stud. scient. Soc. Jacob Bjældager har udført programmeringsarbejdet til registeranalyserne af skadelidtes forsørgelsesgrundlag til kapitel 6. Henning B. Bach har udført resten af analyserne og skrevet rapporten.

Projektkoordinator, seniorforsker Elsa Bach fra Det nationale forskningscenter for Arbejdsmiljø takkes for at gennemlæse og kommentere et udkast til rapporten.

Arbejdsskadestyrelsen har rekvireret undersøgelsen, der er finansieret af Forsikring & Pension, forsikringssekskabernes og de tværgående pensionskassers erhvervsorganisation. Undersøgelsen er gennemført i forskningsafdelingen Beskæftigelse og erhverv.

København, marts 2008

JØRGEN SØNDERGAARD

RESUMÉ

Denne rapport omhandler skadelidte personers arbejdsliv, forsørgelse og helbredsmæssige tilstand i tiden efter de fik deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen i henholdsvis 1997 og 2002 om en ulykke, som skete i fritiden. Det drejer sig om udtalelser, som Arbejdsskadestyrelsen afgiver om personskader i henhold til erstatningsansvarsloven i modsætning til afgørelser truffet efter arbejdsskadeloven. Når der er en tvist mellem en skadelidt og et forsikringsselskab fx om erstatningens størrelse, giver erstatningsansvarsloven mulighed for, at én af parterne kan indbringe sagen for Arbejdsskadestyrelsen og bede om en vejledende vurdering af omfanget af skadelidtes méngrad og erhvervsevnetab. Denne undersøgelse omfatter skadelidte, hvor én af sagens parter har bedt Arbejdsskadestyrelsen om at vurdere skadelidtes erhvervsevnetab som følge af ulykken. Styrelsen er også i nogle af sagerne blevet bedt om at vurdere méngraden.

Skadelidte afgrænses til personer, der var fyldt 18 på ulykkestidspunktet og højst var fyldt 60 år i foråret 2007. Afgrænsningen medførte, at der stort set ikke var nogen i gruppen, for hvem modtagelse af førtidspension eller ansættelse i fleksjob var deres hovedaktivitet på ulykkestidspunktet ifølge deres egne udsagn.

- Godt 80 pct. kom til skade ved et færdselsuheld. Blandt disse var ca. 60 pct. piskesmældsulykker.
- 2 pct. kom til skade ved en voldsepisode.
- 14 pct. kom til skade på anden måde.

ALVORLIGE KONSEKVENSER FOR LIVSKVALITETEN

Det er et gennemgående træk, at oplevelsen af at have fået sit liv alvorligt forringet indtræder, når de skadelidte har mistet mere end 15 pct. af deres erhvervsevne. For skadelidte, hvor styrelsen vurderede erhvervsevnetabet til mindst 15 pct., gav ulykken:

- problemer for godt 70 pct. i forhold til personlige gøremål, så som at komme ud af sengen, klæde sig på og vaske sig.
- problemer for knap 60 pct. af de skadelidte med at være sammen med andre mennesker grundet depression, psykiske problemer eller andre menneskers afstandtagen.
- forringet koncentrationsevne og hukommelse for knap 80 pct.

Det er især problemerne med koncentrationsevne og hukommelsesbesvær der varer ved, idet disse problemer kun er helt væk for 5 pct. af de skadelidte, mens de er uforandret for knap 50 pct. 5 eller 10 år efter udtalelserne fra Arbejdsskadestyrelsen.

- Blandt skadelidte vurderede ca. 30 pct. af de mest tilskadekomne (erhvervsevnetab mindst 50 pct.), at de havde et 'godt' eller 'vældig godt' helbred i 2007. 80 pct. af disse mest tilskadekomne personer modtog førtidspension i 2007 ifølge deres eget udsagn.
- Blandt skadelidte, som mistede 15 pct. af erhvervsevnen, vurderede knap 50 pct., at de havde et godt eller vældig godt helbred i 2007.

LEVESTANDARDEN FALDER FOR DEM, DER ER UDEN FOR ARBEJDSMARKEDET

Hvorvidt skadelidte nogenlunde har kunnet opretholde levestandarden, som de havde før ulykken, afhænger i høj grad af, om de har kunnet udnytte deres resterhvervsevne.

- 70 pct. af de skadelidte, som var i ordinær beskæftigelse på interviewtidspunktet i 2007, har nogenlunde kunnet opretholde levestandarden fra før ulykken efter deres egne udsagn. Blandt skadelidte, som var selvstændige i 2007, er andelen ca. 65 pct.
- Godt 50 pct. af de skadelidte, som i 2007 var ansat i fleksjob, har så nogenlunde kunnet opretholde levestandarden.
- Omkring 40 pct. af skadelidte, som i 2007 var førtidspensionister, var ledige eller hjemmegående mv., havde så nogenlunde kunnet opretholde hidtidige levestandard.

Den resterende erhvervsevne udnyttes hyppigst blandt skadelidte, hvor styrelsen vurderede, at ulykken havde medført mindst tab af erhvervsevne. Skadelidte, som fik deres udtalelse i 2002 er fulgt i fire hele år efter udtalelsen. I det sidste fjerde år efter udtalelsen:

- var gruppen af skadelidte, som havde mistet 15 pct. af deres erhvervsevne, helt uden offentlig forsørgelse i 46 pct. af året, og ansat i fleksjob i 15 pct. af året.
- Gruppen af skadelidte, som mistede 30-45 pct. af erhvervsevnen, var helt uden offentlig forsørgelse i 18 pct. af året, og ansat i fleksjob i 37 pct. af året.
- Gruppen af skadelidte, som mistede mindst 65 pct. af erhvervsevnen, var helt uden offentlig forsørgelse i 4 pct. af året, og ansat i fleksjob i 27 pct. af året.

I den resterende del af tiden var de enten på førtidspension eller de midlertidige ydelser, sygedagpenge, a-dagpenge eller kontanthjælp.

SAMMENFATNING

1.1 INDLEDNING

Hvordan er livet efter en ulykke? Denne rapport handler om personer, der er kommet til skade, og deres arbejdsliv, forsørgelse og helbreds-mæssige tilstand i tiden efter, at de fik deres vurdering fra Arbejdsskadestyrelsen om, hvilke følger skaden havde medført i form af mén, erhvervsevnetab eller begge dele. Det drejer sig hovedsagligt om personer, der er kommet til skade i fritiden ved bl.a. trafikuheld og vold, hvor der oftest er en ansvarlig modpart, og/eller skaden kan være dækket af en privattegnet forsikring. Vurderingen i Arbejdsskadestyrelsen vil i de fleste tilfælde være foretaget efter erstatningsansvarslovens regler.

Langt de fleste ulykker finder sin løsning med erstatning til skadelidte, uden Arbejdsskadestyrelsen er involveret. Den gruppe skadelidte, som rapporten beskæftiger sig med, er de personer, som efter ulykken har fået forelagt deres sag for Arbejdsskadestyrelsen med henblik på at få vurderet deres erhvervsevnetab og evt. også méngrad. Hver af sagens parter har mulighed for at forelægge en sag for Arbejdsskadestyrelsen, og grunden til, at sagen forelægges for Arbejdsskadestyrelsen, vil ofte være, fordi den er kompliceret, eller der er en tvist mellem sagens parter.

Rapporten handler om de skadelidte, som fik en sådan udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen i henholdsvis 1997 og 2002. Idéen er så, at

belyse de skadelidtes tilknytning til arbejdsmarkedet, deres arbejdsliv, forsørgelse og helbredsmæssige tilstand henholdsvis 5 og 10 år efter, at de fik deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen, samt udviklingen af disse forhold siden udtalelsen.

Fra Arbejdsskadestyrelsen foreligger der registeroplysninger om disse personer, nemlig deres vurderede erhvervsevnetab og tillige deres méngrad, idet langt de fleste forespørgsler også efterspørger vurdering af méngrad. Vi valgte at supplere registeroplysninger med en spørgeskemaundersøgelse blandt de skadelidte, som blev gennemført i foråret 2007. Undersøgelsen havde en svarprocent på 80. Spørgeskemaundersøgelsen gjorde det således muligt at belyse deres situation henholdsvis 5 og 10 år efter ulykken og meget af det, der er sket for dem frem til foråret 2007.

Vi valgte også at supplere med en yderligere registerundersøgelse af de skadelidtes offentlige forsørgelsesgrundlag i det såkaldte DREAM-register over samtlige offentlige forsørgelseskilder. Dette fremgår af kapitel 6. De øvrige beskrivende kapitler 3-8 bygger på spørgeskemaundersøgelsen.

Denne gruppe af skadelidte er ikke blevet beskrevet hidtil, hvorfor fremstillingen giver en bred beskrivelse af deres forhold ud fra primært spørgeskemaundersøgelsen. Der er foretaget en række analyser af årsagssammenhænge i materialet primært for at fremlægge de mest relevante beskrivelser af proportionerne i materialet.

1.2 ULYKKENS HELBREDSMÆSSIGE KARAKTER

Det er et gennemgående træk i sygdomsbilledet – efter de skadelidtes egen opfattelse, at de skadelidte, som mistede mindre end 15 pct. af deres erhvervsevne, er lidt mindre beskadiget af ulykken, har lidt færre konsekvenser, har lidt færre smerter som følge af ulykken og føler en lidt bedre helbredstilstand end de skadelidte, som mindst tabte 15 pct. af deres erhvervsevne. Hyppigheden af forskellige typer skader og oplevede konsekvenser fremgår af tabel 1.1.

Som det fremgår, kommer de skadelidte med hhv. tab af mere eller mindre end 15 pct. af erhvervsevnen næsten lige så hyppigt til skade på forskellige områder af kroppen. Der er lidt større forskel på, hvor hyppigt de to grupper oplevede nogle konsekvenser af ulykken. De oplevede konsekvenser, som fremgår af tabellen, er også nogle aspekter

af ulykkens ulemper for den personlige livsførelse, som giver anledning til vurdering af méngraden, selv om de har tabt under 15 pct. af deres erhvervsevne.

TABEL 1.1

Skadelidtes oplysninger om skadens placering på kroppen og oplevede konsekvenser af ulykken, opdelt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af deres erhvervsevnetab. Procent.

	Skadelidte med mindst 15 pct. tabt erhvervsevne	Skadelidte med under 15 pct. tabt erhvervsevne
<i>Skadens placering på kroppen</i>		
Hoved-, nakke- og halsregion	77	72
Andre steder på kroppen	70	61
Andre skader	18	13
<i>Oplevede konsekvenser af ulykken</i>		
Problemer med at udføre personlige gøremål, fx komme ud af sengen, klæde sig på og vaske sig	73	68
Problemer med at være sammen med andre mennesker grundet depression, psykiske problemer eller andre menneskers afstandtagen	58	40
Forringet koncentrationsevne eller hukommelse	78	63
Beregningsgrundlag	961	243

Selvom de nævnte konsekvenser optrådte efter ulykken, behøver de ikke at være til stede i samme omfang 5 eller 10 år efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetab og evt. méngrad. Hos personer, der tabte mindst 15 pct. af deres erhvervsevne, er problemerne med personlige gøremål helt væk for 25 pct., mindre for 50 pct., uforandret for 18 pct. og større for 8 pct. Hos personer, der ligeledes tabte mindst 15 pct. af deres erhvervsevne, og som samtidig oplevede forringet koncentrationsevne eller hukommelse, er problemerne helt væk for 5 pct., mindre for 33 pct., uforandret for 47 pct. og større for 16 pct. Det er især problemerne med koncentrationsevne og hukommelsesbesvær, der ser ud til at være mere bestandige.

I undersøgelsen bad vi også de skadelidte om at angive deres smerter og selv vurdere deres generelle helbredstilstand på en skala på interviewtidspunktet. Der er et fælles mønster i disse vurderinger. For det første er smerterne stigende og helbredstilstanden lavere, jo højere erhvervsevnetab skadelidte har været udsat for. For det andet har piskesmældsofre og ofre for anden ulykke flere smerter og vurderer deres helbred dårligere end andre skadelidte ved samme erhvervsevnetab/méngrad. For det tredje har skadelidte, der fik deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen i 1997, færre smerter og vurderer deres helbred højere end skadelidte, der fik deres udtalelse i 2002, hvilket også var ventet.

Når det kommer til vurderingen af ulykkens konsekvenser for arbejdsevnen på interviewtidspunktet, er der en meget tydelig forskel i Arbejdsskadestyrelsens vurdering af konsekvenserne og skadelidtes egen vurdering. Det gælder især skadelidte, som ifølge styrelsen ikke havde tabt nogen erhvervsevne som følge af ulykken. Blandt disse var der 68 til 80 pct., alt afhængig af méngrad, der selv mente, at helbredsproblemer kunne gøre det svært at passe et arbejde fremover. Blandt de skadelidte, som styrelsen vurderede til at have tabt dele af deres erhvervsevne, vurderede 78 til 95 pct. selv, alt afhængig af erhvervsevnetab, at de helbredsproblemer, de som følge af ulykken havde pådraget sig, kunne gøre det svært for dem at passe et arbejde fremover.

Der er i undersøgelsen ikke spurgt nærmere til, hvad det mere præcist kunne være, der gjorde det svært at passe et arbejde. Noget af forklaringen på den begrænsede forskel i de to gruppers vurderinger, er formentlig, at skadelidte ikke skelner skarpt mellem erhvervsevnetab og mén, som Arbejdsskadestyrelsen gør. Mange skadelidte vil formentlig opleve, at de gener, som gav anledning til, at de fik en positiv méngrad, ofte vil optræde i forbindelse med et arbejde, også selv om disse problemer ikke af styrelsen blev vurderet til at være af en sådan karakter, at skadelidte har tabt erhvervsevne af betydning eller slet ikke.

1.3 PERSONLIGE KONSEKVENSER AF ULYKKEN

Det er åbenbart, at ulykken har konsekvenser på det personlige og sociale plan. Flest har måttet stoppe med sportsudøvelse og fritidsinteresser og har fået problemer med at klare huslige gøremål.

Tilkendelse af mén gives netop pga. af ulykkens forringelse af de skadelidtes personlige livsførelse. Og det er netop nogle af disse aspekter, der er søgt indfanget ved at spørge til, om ulykken har haft konsekvenser for 10 aspekter af den personlige livsførelse, jf. tabel 1.2.

De oplevede personlige og sociale konsekvenser af ulykken er gennemgående stigende med omfanget af den tabte erhvervsevne. Når vi deler skadelidte op i dem, som tabte under 15 pct. af deres erhvervsevne, og dem, som tabte mindst 15 pct. erhvervsevne, er konsekvenser på det personlige og sociale plan klart størst for sidstnævnte gruppe, som det også fremgår af tabel 1.2, dog på nær punkt nr. 2 (ophør af forhold til samlever). Det er de skadelidte, der selv afgør, hvorvidt de mener, at der er en årsagssammenhæng mellem ulykken og de 10 opstillede konsekvenser. Muligvis ville nogle være blevet skilt alligevel eller have mistet kontakten med familien, selv om ulykken ikke var sket.

TABEL 1.2

Ulykkens konsekvenser for selvvaluerede aspekter af den personlige livsførelse. Procent.

<i>Har ulykken medført, at ...</i>	Skadelidte med mindst 15 pct. tabt erhvervsevne	Skadelidte med under 15 pct. tabt erhvervsevne
1. du er blevet skilt?	6	12
2. forholdet til din samlever ophørte?	13	10
3. du har svært ved at passe barn/børn?	41	27
4. du har mistet eller fået reduceret samkvem med barn/børn?	7	3
5. du har mistet venner og bekendte?	38	20
6. du har stoppet med at dyrke sport/fritidsinteresser?	77	60
7. du har mindre kontakt med familie, venner og bekendte?	33	17
8. du har problemer med at klare huslige gøremål?	70	49
9. du ikke så ofte kommer uden for din bolig, som du gerne vil?	44	27
10. du ikke kan klare at købe ind?	38	24
Maksimalt beregningsgrundlag	959	242

1.4 TILKNYTNINGEN TIL ARBEJDSMARKEDET

1.4.1 TILKNYTNINGEN PÅ INTERVIEWTIDSPUNKTET

De interviewede skadelidte angiver selv, hvad der var deres væsentligste aktivitet på interviewtidspunktet. Det fremgår af tabel 1.3.

”Fleks- og skånejob” består næsten udelukkende af ansatte i fleksjob, og der er næsten ingen medhjælpende ægtefæller til selvstændige. ”Ledige og aktiverede” er en samlebetegnelse for aktiverede kontanthjælpsmodtagere og forsikrede ledige, forsikrede ledige og sygemeldte ledige på a-dagpenge, kontanthjælpsmodtagere og modtagere af ledighedsydelse.

TABEL 1.3

Skadelidtes hovedbeskæftigelse på interviewtidspunktet. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad. Procent.

Hovedaktivitet	Erhvervsevnetabsprocent				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20-25	30-45	50-100	Mén- grad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10- 100 pct.	
Ordinært arbejde	46	42	26	9	48	55	57	35
Fleks- og skånejob	16	20	30	15	9	8	10	17
Selvstændige og medhjælpende	7	7	4	4	6	8	6	6
Ledige og aktiverede	11	7	5	3	6	9	5	7
Førtidspensionist	15	20	33	68	23	13	15	32
Studerende/kursist	2	2	1	0	3	2	4	2
Hjemmegående og andre	2	2	1	1	3	5	3	2
Beregningsgrundlag	284	243	135	299	64	99	80	1.204

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.

Der er kun 2 pct. af de 1.204 interviewede, der er sygemeldt på interviewtidspunktet. Halvdelen af dem er sygemeldt fra en arbejdsgiver og behandles som ordinært ansatte.

En nærmere analyse af tilknytningen til arbejdsmarkedet viste, at det var ulykkens alvor målt ved erhvervsevnetab og evt. méngrad, der var mest afgørende for skadelidtes efterfølgende placering 5 og 10 år efter udtalelsen fra Arbejdsskadestyrelsen. Det viste sig faktisk, at det ikke betød noget for skadelidtes tilknytning til arbejdsmarkedet, om afgørelsen fremkom for ca. 5 år eller 10 år siden, når der var taget hensyn til betydningen af forhold som køn, alder og erhvervsuddannelse.

Tabel 1.3 viser det meget forventelige, at jo mere erhvervsevne skadelidte har i behold, desto hyppigere er de i ordinær beskæftigelse, og desto sjældnere er de på førtidspension. Fleksjob bruges hyppigst af skadelidte, som har tabt mellem 30 og 45 pct. af deres erhvervsevne. Måske er noget af det mest overraskende ved fordelingen i tabellen den store andel, som er ansat i fleksjob, eller som er på førtidspension blandt skadelidte, som ved ulykken tabte under 15 pct. af erhvervsevnen. Sammenlagt er 16 pct. af denne gruppe på førtidspension. En nærmere analyse har vist, at langt hovedparten af dem, der var på førtidspension på interviewtidspunktet, mente, at de fik det alene pga. af ulykken (8 pct.), eller de fik det pga. ulykken og anden årsag (7 pct.). Kun 2 pct. mente, at de fik førtidspension af en helt anden årsag end ulykken. Der er altså en vis divergens mellem registeroplysninger fra Arbejdsskadestyrelsen og en gruppe skadelidtes egen opfattelse af årsagen til tildeling af førtidspension.

1.4.2 AFLØNNING BLANDT BESKÆFTIGEDE

De ordinært ansatte, ansatte i fleksjob og selvstændige har selv oplyst om deres aflønning og indtjening og ugentlige arbejdstid. Det gør det muligt at udregne måneds- og timelønninger, jf. tabel 1.4.

TABEL 1.4

Ugentlig arbejdstid og månedslønninger for beskæftigede. Særskilt for ansatte i ordinære job, fleksjob og selvstændige.

Beregnet timeløn	Ordinært ansatte	Selvstændige og medhjælpere	Fleksjob	I alt
Gennemsnitlig ugentlige arbejdstid	35	35	19	31
Beregningsgrundlag	424	70	197	691
Gennemsnitlig månedlig indtægt	25.881	31.036	19.615	24.392
Median indtægt	24.000	26.500	19.750	22.000
Beregningsgrundlag	394	44	184	622

Ordinært ansatte og selvstændige har gennemsnitligt den samme ugentlige arbejdstid, men der er meget større variation i de selvstændiges ugentlige arbejdsindsats. Ansatte i fleksjob arbejder gennemsnitligt i 19 timer om ugen.

Vi bad også de beskæftigede tidligere skadelidte om at oplyse deres indkomst før skat. Langt fra alle selvstændige gjorde det. Undersøgelsen viser, at disse selvstændige i gennemsnit har højere månedsløn end ordinært ansatte, og ansatte i fleksjob har den laveste månedsløn før skat. På trods af dette, viste undersøgelsen faktisk, at ansatte i fleksjob havde den højeste timeløn (248 kr.) efterfulgt af selvstændige (230 kr.), som oplyste deres indkomst, og med de ordinært ansatte med den laveste timeløn (177 kr.). Det ligger i reglerne for fleksjob, at de ansatte efter denne ordning, kan komme op på så høj en beregnet timeløn.

Sammenfattende kan man sige, at ulykkens alvor øver sin indflydelse på tilknytningen til arbejdsmarkedet ved først og fremmest at påvirke, om de skadelidte kommer ud på arbejdsmarkedet og på hvilken måde. Om det bliver på ordinære vilkår, eller det bliver i form af beskyttet beskæftigelse. Disse vilkår er også med til at påvirke arbejdsomfanget og måneds- og timelønnen.

1.4.3 OFFENTLIG FORSØRGELSE SIDEN ARBEJDSSKADE-STYRELSENS UDTALELSE

Skadelidtes offentlige forsørgelse i årene efter deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen fremgår af de offentlige registre, som er samlet i

det såkaldte DREAM-register. Vi fremlægger den offentlige forsørgelse for den gruppe af skadelidte, som var mindst 18 år på ulykkestidspunktet, og som primo 2007 højst var fyldt 60 år og derfor ikke er berettiget til efterløn, og hvis ulykkestidspunkt ikke lå for mange år forud for tidspunktet for Arbejdsskadestyrelsens udtalelse. Det vil sige, at skadelidte, som fik deres udtalelse i 1997, kom til skade i 1990-1997 og var 18-50 år på ulykkestidspunktet. Skadelidte, som fik deres udtalelse i 2002, kom til skade i 1995-2002 og var 18-55 år på ulykkestidspunktet.

Skadelidte med udtalelse fra 1997 kan følges i 9 år i registrene over offentlig forsørgelse. Skadelidte med udtalelse fra 2002 kan følges i 4 år. Efterfølgende år regnes fra datoen for udtalelsen og løbende uger herefter (52 uger = 1. år, 53-104 uger = 2. år, osv.). Selvforsørgelse er opgjort residualt, dvs. uger, hvor skadelidte efterfølgende ikke er registreret for at have modtaget nogen offentlig forsørgelse og heller ikke løntilskud til sin ansættelse som aktiveret ledig eller i form af ansættelse i fleksjob. Beskæftigelse består således af den rene selvforsørgelse plus ansættelse i fleksjob. Resultatet angives som en andel af et efterfølgende år, hvor skadelidte har modtaget en bestemt offentlig ydelse eller gruppe af ydelser eller slet ikke har modtaget nogen offentlig ydelse, dvs. været helt selvforsørgende. Resultaterne er sammenfattet i de to tabeller 1.5 og 1.6. Resultaterne opgøres særskilt for årene 1997 og 2002 for udtalelse og intervaller af erhvervsevnetab.

I tabel 1.5 betyder fx tallet 21 pct. for skadelidte, som i 1997 blev vurderet til at have et erhvervsevnetab på 15 pct., at vedkommende gruppe af skadelidte i gennemsnit var på sygedagpenge i 21 pct. af tiden det første år efter datoen for udtalelsen. De var selvforsørgende 42 pct. af det første år efter udtalelsen. I det fjerde år efter udtalelsen var denne gruppe i gennemsnit på sygedagpenge i 7 pct. af tiden og selvforsørgende i 48 pct. af tiden.

Der er et klart mønster i hver af de to tabeller. Skadelidte er mindre selvforsørgende og tilsvarende hyppigere på førtidspension, jo mere erhvervsevne de har tabt. Endvidere bruges ansættelse i fleksjob til skadelidte, som i middelsvår grad er kommet til skade.

TABEL 1.5

Andelen af året, skadelidte har været forsørget af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsørget. Særskilt efter omfanget af tabt erhvervsevne for skadelidte, som fik deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen i 1997. Procent.

År efter ulykken	Sygedag- penge	A-dagpenge	Kontanttil- jælp	Førtids- pension	Fleksjob	Uddannelse	Selv- forsørgelse	Beregnings- grundlag
<i>Erht = 0</i>								
1	11	8	11	11	0	4	57	743
4	6	6	9	15	3	3	59	725
9	8	5	6	17	6	1	57	706
<i>Erht = 15</i>								
1	21	7	17	9	0	3	42	266
4	7	5	13	18	6	3	48	260
9	8	3	4	25	12	0	48	256
<i>Erht = 20-25</i>								
1	24	5	16	17	1	1	36	228
4	5	5	15	29	6	1	41	225
9	5	5	4	33	11	0	42	221
<i>Erht = 30-45</i>								
1	31	2	12	24	0	0	31	84
4	8	2	7	37	6	0	39	83
9	2	1	0	47	12	0	38	80
<i>Erht = 50-60</i>								
1	22	2	5	59	1	0	11	153
4	4	1	3	72	6	0	12	151
9	1	1	1	76	8	0	13	149
<i>Erht = 65-</i>								
1	6	0	1	89	0	0	3	112
4	1	0	0	95	2	0	2	112
9	1	0	0	92	3	0	4	108

Anm.: Erht = Erhvervsevnetab.

Sammenlignes skadelidte, som fik en udtalelse i henholdsvis 1997 og 2002, er der nogle fremtrædende forskelligheder i udviklingen i deres forsørgelsesgrundlag. For det første er ansættelse i fleksjob meget mere benyttet for skadelidte, som fik deres udtalelse i 2002 frem for i 1997. Det gælder de skadelidte, som tabte mindst 15 pct. af deres erhvervsevne. For det andet har skadelidte, som fik deres udtalelse i 2002, højere beskæftigelsesfrekvens målt ved den samlede beskæftigelse i fleksjob og ren selvforsørgelse. Dette dækker dog over, at ren selvforsørgelse er lavere for de skadelidte, som fik deres udtalelse i 2002

frem for i 1997. Igen gælder sammenhængen de skadelidte, som mistede mindst 15 pct. af deres erhvervsevne. For det tredje er førtidspensionering mindre benyttet for skadelidte, som fik deres udtalelse i 2002 frem for i 1997, hvilket afspejler den stigende brug af ansættelse i fleksjob. Til gengæld er flere blandt skadelidte med udtalelse fra 2002 forsørget på kontanthjælp, måske også fordi de ikke får sygedagpenge så hyppigt, som det var tilfældet for skadelidte, der fik udtalelser i 1997.

TABEL 1.6

Andelen af året, skadelidte har været forsørget af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsørget. Særskilt efter omfanget af tabt erhvervsevne for skadelidte, som fik deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen i 2002. Procent.

År efter ulykken	Sygedagpenge	A-dagpenge	Kontanthjælp	Førtidspension	Fleksjob	Uddannelse	Selv-forsørgelse	Beregningsgrundlag
<i>Erht = 0</i>								
1	8	6	9	14	4	3	56	941
2	8	6	9	15	6	3	54	935
4	7	4	7	17	7	2	55	928
<i>Erht = 15</i>								
1	13	8	19	7	7	3	45	414
2	11	7	16	8	12	2	43	412
4	9	5	11	11	17	1	46	408
<i>Erht = 20-25</i>								
1	15	5	25	9	13	2	32	383
2	8	4	22	14	17	2	32	384
4	6	5	14	18	22	2	33	380
<i>Erht = 30-45</i>								
1	13	3	16	15	30	1	22	291
2	6	3	14	20	36	1	20	292
4	4	2	11	27	37	1	18	290
<i>Erht = 50-60</i>								
1	11	2	14	35	21	0	16	159
2	4	2	11	44	25	0	14	157
4	2	1	7	50	27	0	13	157
<i>Erht = 65-</i>								
1	6	0	3	85	3	0	4	275
2	1	0	2	90	3	0	3	274
4	0	0	1	91	4	0	4	270

Anm.: Erht = Erhvervsevnetab.

UNDERSØGELSENS ULYKKER

2.1 ULYKKERNES VURDERING I ARBEJDSSKADESTYRELSEN

Arbejdsskadestyrelsen har som sin hovedopgave, at de skal vurdere alvoren i arbejdsskader. Det sker ved en vurdering af, i hvor høj grad arbejdsskader, hvis skaden anerkendes som arbejdsskade, dels har nedsat de skadelidtes erhvervsevne, dels har forvoldt ulemper i skadelidtes personlige livsførelse. Ved arbejdsskader forstås ulykker og erhvervs-sygdomme, som arbejdstagere pådrager sig ved arbejde eller de forhold, hvorunder dette udføres, hos en arbejdsgiver. Arbejdsgiverens lovpligtige forsikringsselskab er forpligtiget til at udrede en erstatning for evt. tabt erhvervsevne eller en godtgørelse for evt. varige mén, som Arbejdsskadestyrelsen vurderer arbejdsskaden til at have forvoldt. Derved optræder Arbejdsskadestyrelsen som en uafhængig taksator af arbejdsskader.

Når skader sker på tidspunkter og i situationer, hvor tilskadekomne ikke udfører arbejde for en arbejdsgiver, vil en evt. erstatningsansvarlig part for en sådan personskade efter erstatningsansvarsloven¹ være forpligtiget til at betale erstatning for tabt arbejdsfortjeneste, helbredsudgifter, tabt erhvervsevne, varige mén samt

1. Lov om erstatningsansvar (Justitsministeriet, 2005).

en godtgørelse for svie og smerter i det omfang, sådanne forhold måtte have optrådt. Typisk vil der være en skadevolder, som er modpart til skadelidte, fx ved trafikulykker.² Men skadelidte kan også selv være skadevolderen, hvilket også forekommer ved fx trafikulykker. Typisk vil en skadevolder via en ansvarsforsikring være forsikret mod situationen, således at erstatningsspørgsmålet kommer til at stå mellem skadelidte og skadevolderens forsikringsselskab.

I tilfælde af patientskader som følge af fx fejloperationer hos det offentlige sundhedsvæsen, yder staten erstatning efter en særlig lov om erstatningsansvar på dette område.³ Loven bestemmer procedurer for klage og behandling heraf på området, men følger ellers principperne fra erstatningsansvarsloven i sin udmåling af erstatninger og godtgørelser mv.

Staten yder også erstatning og godtgørelse for personskade, der forvoldes ved overtrædelse af straffeloven, og i en række andre situationer, hvor et privatretligt søgsmål ville være udsigtsløst. Disse situationer er beskrevet i offererstatningsloven.⁴ Loven følger erstatningsansvarslovens principper for behandling og vurdering af personskader mv.

2.2 SKADELIDTES BAGGRUND

Skadelidtes efterfølgende erhvervstilknytning er et væsentligt formål med hele undersøgelsen. Derfor er deres erhvervstilknytning på skadetidspunktet også interessant. De interviewede skadelidte er i surveyen blevet spurgt om, hvad deres hovedbeskæftigelse var, dengang ulykken skete. Besvarelserne er sammenfattet i tabel 2.1. Otte ansatte i fleksjob og otte ansatte med løntilskud er lagt ind under ”Ordinært arbejde mv.” Der var hermed knap 90 pct., der havde erhvervstilknytning på interviewtidspunktet. Der var 10 personer, der opfattede modtagelse af

2. Der kan være ulykker, som både kan anmeldes og behandles som en arbejdsskade, og som også vil kunne behandles efter Lov om erstatningsansvar. Det er tilfældet, når der er en ansvarlig skadevolder til arbejdsskaden, fx en trafikulykke i arbejdstiden. Men derfor kan man dog ikke få dobbeltkompensation, men erstatningsansvarsloven giver lidt højere erstatninger og erstatter også for svie og smerter og tabt arbejdsfortjeneste.

3. Lov om klage og erstatningsadgang inden for sundhedsvæsenet (Indenrigs- og sundhedsministeriet, 2005).

4. Lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser (Justitsministeriet, 2004).

førtidspension som deres hovedaktivitet på ulykkestidspunktet, og som i tabellen oprundes til 1 pct. Derfor kan der meget vel være flere, som modtog førtidspension, men opfattede beskæftigelse som deres hovedaktivitet.

TABEL 2.1

Skadelidtes hovedbeskæftigelse på ulykkestidspunktet. Særskilt efter erhvervsevnetab. Procent.

Hovedaktivitet	Skadelidte med mindst 15 pct. tabt erhvervsevne	Skadelidte med under 15 pct. tabt erhvervsevne	I alt
Ordinært arbejde mv.	81	81	81
Selvstændige og medhjælpere	8	8	8
Ledige og sygemeldte	6	2	5
Kursister og studerende	5	6	5
Førtidspension	0	3	1
Hjemmegående og andet	1	1	1
Beregningsgrundlag	961	243	1.204

Den mest markante forskel er, at de, som var førtidspensionister på ulykkestidspunktet, mindre hyppigt blev vurderet til at have tabt mindst 15 pct. af deres erhvervsevne.

Hvis vi opdeler efter den stilling eller det arbejdsområde, som de beskæftigede blandt de skadelidte bestred på ulykkestidspunktet, er der ikke noget, der tyder på, at det er bestemte stillingsgrupper, der særlig hyppigt mister mere end 15 pct. af erhvervsevnen, jf. tabel 2.2, og det gælder heller ikke, hvis vi i stedet opdelte mere detaljeret efter omfanget af tabt erhvervsevne og méngrad.

TABEL 2.2

Beskæftigede skadelidtes arbejdsområde på ulykkestidspunktet.
Særskilt efter erhvervsevnetab. Procent.

Hovedaktivitet	Skadelidte med mindst 15 pct. tabt erhvervsevne	Skadelidte med under 15 pct. tabt erhvervsevne	I alt
Leder i privat/offentlig virksomhed/organisation	7	7	7
Arbejde med mellem- eller højt færdighedsniveau	8	8	8
Kontorarbejde	13	15	13
Service- og omsorgsarbejde	28	29	28
Salgsarbejde	6	6	6
Arbejde ved landbrug, gartneri, fiskeri mv.	4	3	4
Håndværksarbejde	17	15	16
Maskin-, transport- og anlægsarbejde	6	6	6
Andet arbejde	11	12	11
Beregningsgrundlag	859	216	1.075

Hvis vi videre ser på de beskæftigede skadelidtes branchetilørsforhold eller ugentlige arbejdstid på ulykkestidspunktet, er der heller ikke noget, der tyder på, at personer inden for bestemte brancher særlig hyppigt har mistet mere end 15 pct. af deres erhvervsevne eller har haft forholdsvis stort erhvervsevnetab og i øvrigt tilhører undersøgelsens population.

2.3 AFSLUTNING

De skadelidtes baggrund på arbejdsmarkedet ser ikke ud til at påvirke, hvorvidt de blev vurderet til at lide et erhvervsevnetab eller ej, og hvor stort dette tab i givet fald vurderes til. Det beror givetvis på, at ulykkerne netop ikke opfylder betingelserne for at kunne klassificeres som arbejdsskader. Som det vil fremgå af næste kapitel, er mindst tre fjerdedele af ulykkerne for personer i den arbejdsduelige alder sket ved trafikulykker, hvorfor de forskellige grader af ulykkesrisici, der kan være forbundet med forskellige arbejdsfunktioner, ikke på samme måde slår igennem på ulykkernes alvor målt ved omfanget af tabt erhvervsevne og méngrad.

BESKRIVELSE AF ULYKKEN

3.1 ULYKKENS HELBREDSMÆSSIGE KARAKTER

Fra registeroplysningerne foreligger der kun oplysning om, hvorvidt ulykken er fremkommet som et resultat af en piskesmældsulykke, eller det er sket på anden måde. Derfor blev der i surveyen spurgt lidt nærmere til måden, ulykken skete på ved spørgsmålet: *”Hvordan skete ulykken. Var det et færdselsuheld, voldsepisode eller noget andet?”* Hvis den skadelidte svarede, at det var *”... noget andet”*, fik vedkommende mulighed for i en kort tekststreng at beskrive, hvordan ulykken skete. Knap 14 pct. af de interviewede valgte at besvare på denne måde, jf. tabel 3.1.

TABEL 3.1

Ulykkens karakter. Særskilt for piskesmældsulykker og andre ulykker. Procent.

Ulykkens karakter	Piskesmældsulykker	Andre ulykker	I alt
Færdselsuheld	98	69	84
Voldsepisode	0	4	2
Andet	2	26	14
Beregningsgrundlag	601	603	1.204

Anm.: Den procentmæssige fordeling af ulykkerne på færdselsuheld, voldsepisode og andet er uafhængig af, om der blev givet erstatning for tabt erhvervsevne eller ej. Derfor vises fordelingen for samtlige interviewede under ét.

Vi ser det forventede mønster, at næsten alle piskesmældsulykker (98 pct.) er sket ved færdselsuheld, og at næsten ingen voldsepisoder eller andre ulykker er blevet karakteriseret som piskesmældsulykker af Arbejdsskadestyrelsen. Tekststrengene, som knytter sig til de 14 pct. af ulykkerne, som er sket på anden måde end trafikulykke eller voldsepisode, angiver, at ca. 50 pct. af dem er sket ved arbejdsulykker, gør det selv-arbejde eller måske på egentlige arbejdspladser. Der kan dog ikke skelnes mellem dem. Godt 40 pct. af dem skyldes hændelige pludseligt indtrufne ulykker, hvoraf nogle er sportsulykker. Godt 5 pct. af ulykkerne, som tekststrengene beskriver, er tydeligvis fejloperationer eller behandlinger i sundhedsvæsenet svarende til ca. 0,7 pct. af samtlige ulykker, som Arbejdsskadestyrelsen har udtalt sig om i 1997 og 2002.

Tabel 3.1 lægger op til at inddele ulykkerne i fire kategorier:

- Piskesmældsulykker uanset årsag
- Færdselsulykker, som ikke karakteriseres som piskesmældsulykker
- Voldsepisoder, som ikke karakteriseres som piskesmældsulykker
- Andre ulykker, som ikke karakteriseres som piskesmældsulykker.

Denne inddeling af ulykkerne bruges nedenfor.

3.1.1 ULYKKENS FYSISKE PLACERING PÅ KROPPEN

Vi spurgte også de skadelidte, hvor de kom til skade på kroppen ved først at stille dem spørgsmålet: *"Kom du til skade i hoved, nakke og halsregionen ved ulykken?"* I bekræftende fald kunne de konkretisere svaret ved at angive de dele af hovedet og nakke-/halsregionen, som blev berørt. Herefter stilledes spørgsmålene: *"Kom du til skade andre steder på kroppen ved ulykken?"* og *"Kom du til skade på andre måder ved ulykken?"* Begge spørgsmål blev i givet fald efterfulgt af et uddybende spørgsmål, jf. tabel 3.2 og 3.3, hvor svarmulighederne i de uddybende spørgsmål fremgår af forspalten. Besvarelserne for skadelidte, der tabte under 15 pct. af deres erhvervsevne, fremgår af tabel 3.2, mens besvarelserne fra dem, som tabte mindst 15 pct. af erhvervsevnen, fremgår af tabel 3.3.

Man kunne tro, at skadelidte, som tabte mindst 15 pct. af erhvervsevnen, oftere ville være ramt på de forskellige dele af kroppen i sammenligning med skadelidte, som tabte mindre erhvervsevne. Det er der også tegn på, når skadelidte kom til skade på andre dele af kroppen (end hoved, nakke og hals), og i mindre grad, når skadelidte fik andre

skader. Det er den måde, som ulykkerne skete på, der afgør, hvor på kroppen man kommer til skade. Ved piskesmældsykker kommer næsten samtlige til skade med nakken/halsen, hvilket man også skulle forvente ved definitionen af en piskesmældsykke. Skadelidte ved andre færdselsuheld og andre ulykker kommer i meget høj grad til skade andre steder på kroppen. Psykiske skader optræder navnlig i forbindelse med voldsepisoder.

TABEL 3.2

Ulykkens helbredsmæssige placering på og betydning for kroppen for skadelidte, hvis erhvervsevnetab var under 15 pct. Særskilt efter måden, ulykken skete på. Procent.

Placering på kroppen	Piske- smælds- ulykke	Andre færdsels- uheld	Volds- episode	Anden ulykke	I alt
Hoved, nakke- og halsregionen	96	63	71	18	72
Kranieskallen	6	5	29	0	6
Hjernen	11	12	14	9	11
Kæbe og tænder	4	10	14	0	6
Øjne	2	7	14	0	4
Næse, ører	1	7	0	0	3
Hoved i øvrigt (nerver mv.)	18	9	29	3	13
Nakke/hals	96	48	14	12	64
Andre steder på kroppen	38	77	43	94	61
Ryggen	22	16	29	24	20
Rygmarvslæsioner	1	1	0	0	1
Bækken, haleben	4	10	0	0	5
Brystkasse, ribben	5	11	0	3	7
Skuldre, arme, hænder, fingre	11	24	43	50	22
Hofte, ben, knæ, fødder	10	51	14	32	28
Andre skader	15	9	57	6	13
Infektion og smitte	0	0	0	0	0
Åndedræts-, kredsløbs-, og fordøjelsessystemet	0	3	14	3	2
Nervesystemet	1	3	0	3	2
Vansir	1	3	14	0	2
Psykiske skader	13	5	29	3	9
Andet	2	0	29	9	3
Beregningsgrundlag	111	91	7	34	243

TABEL 3.3

Ulykkens helbredsmæssige placering på og betydning for kroppen for skadelidte, hvis erhvervsevnetab var mindst 15 pct. Særskilt efter måden, ulykken skete på. Procent.

Placering på kroppen	Piske- smælds- ulykke	Andre færdsels- uheld	Volds- episode	Anden ulykke	I alt
Hoved, nakke- og halsregionen	97	65	68	27	77
Kranieskallen	4	12	11	3	7
Hjernen	12	20	32	8	14
Kæbe og tænder	5	11	11	1	7
Øjne	4	3	26	1	4
Næse, ører	2	4	0	0	2
Hoved i øvrigt (nerver mv.)	21	23	37	9	20
Nakke/hals	95	45	26	21	67
Andre steder på kroppen	55	88	47	90	70
Ryggen	30	30	5	44	31
Rygmarvslæsioner	2	5	0	2	3
Bækken, haleben	7	12	0	6	9
Brystkasse, ribben	7	15	16	6	10
Skuldre, arme, hænder, fingre	25	37	32	32	30
Hofte, ben, knæ, fødder	18	53	0	31	31
Andre skader	14	23	58	13	18
Infektion og smitte	0	0	5	2	0
Åndedræts-, kredsløbs-, og fordøjelsessystemet	1	4	11	2	2
Nervesystemet	4	5	16	6	5
Vansir	0	2	16	2	2
Psykiske skader	9	11	53	7	10
Andet	2	5	0	2	3
Beregningsgrundlag	490	328	19	124	961

3.1.2 OPLEVEDE KONSEKVENSER AF ULYKKEN

De oplevede konsekvenser af ulykken søgte vi i undersøgelsen at indfange i tre dimensioner ved at stille følgende tre spørgsmål: *"Skabte ulykken nogen som helst problemer for dig med at udføre personlige gøremål, såsom at komme ud af sengen, klæde dig på og vaske dig?"*, *"Gav ulykken på nogen måde problemer for dig ved at være sammen med andre mennesker, fx fordi du blev deprimeret, fik psykiske problemer, eller fordi andre mennesker tog afstand fra dig eller undgik dig?"* og *"Medførte ulykken på nogen måde, at din koncentrationsevne eller hukommelse blev forringet?"*

Statistiske analyser viser, at navnlig to forhold har betydning for, hvor hyppigt skadelidte bekræfter de tre problemer. Det er dels skadens omfang i form af tabt erhvervsevne eller méngrad, dels måden, ulykken skete på. Derfor vises det, hvor hyppigt skadelidte bekræfter de tre problemer, særskilt for, om de tabte mere eller mindre end 15 pct. af deres erhvervsevne, og måden, ulykken skete på, jf. tabel 3.4 og 3.5. De tre spørgsmål opfanger aspekter af tilværelsen, der har betydning for kvaliteten af personers private livsførelse, men også aspekter, der kan have betydning for personers arbejdsliv, navnlig de to sidste spørgsmål. De statistiske analyser viste i øvrigt, at skadelidtes alder, køn og året for styrelsens udtalelse ikke havde betydning for hyppigheden af forekomsten af de tre dimensioner af oplevede konsekvenser.⁵

TABEL 3.4

Oplevede problemer med funktionsevne, koncentrationsevne, hukommelse og samvær med andre mennesker grundet ulykken blandt skadelidte, hvis erhvervsevnetab var under 15 pct. Særskilt efter måden, ulykken skete på. Procent.

Problemfelt	Piske- smælds- ulykke	Andre færdsels- uheld	Volds- episode	Anden ulykke	I alt
Problemer med at udføre personlige gøremål, fx komme ud af sengen, klæde sig på og vaske sig	62	77	57	68	68
Problemer med at være sammen med andre mennesker grundet depression, psykiske problemer eller andre menneskers afstandtagen	46	31	71	38	40
Forringet koncentrationsevne eller hukommelse	88	48	43	29	63
Beregningsgrundlag	111	91	7	34	243

5. Der er tale om binære logistiske regressionsanalyser, hvor alder, køn, året for styrelsens udtalelse, måden, ulykken skete på, og skadens alvor indgår som forklarende faktorer.

TABEL 3.5

Oplevede problemer med funktionsevne, koncentrationsevne, hukommelse og samvær med andre mennesker grundet ulykken blandt skadelidte, hvis erhvervsevnetab var mindst 15 pct. Særskilt efter måden, ulykken skete på. Procent.

Problemfelt	Piske- smælds- ulykke	Andre færdsels- uheld	Volds- episode	Anden ulykke	I alt
Problemer med at udføre personlige gøremål, fx komme ud af sengen, klæde sig på og vaske sig	65	84	53	81	73
Problemer med at være sammen med andre mennesker grundet depression, psykiske problemer eller andre menneskers afstandtagen	66	47	72	51	58
Forringet koncentrationsevne eller hukommelse	94	66	79	48	78
Beregningsgrundlag	490	328	19	124	961

Sammenligning af de to tabeller illustrerer for det første, at problemer med at være sammen med andre mennesker og forringet koncentrationsevne eller hukommelse optræder hyppigere for skadelidte, som tabte mere end 15 pct. af erhvervsevnen, i sammenligning med skadelidte, som tabte mindre end 15 pct. af erhvervsevnen. Der er således 78 pct. af de skadelidte, der tabte mere end 15 pct. af erhvervsevnen, som oplever forringet koncentrationsevne og hukommelsesproblemer i modsætning til 63 pct. blandt dem, der tabte mindre end 15 pct. af erhvervsevnen.

For det andet har skadelidte, der var udsat for andre færdselsuheld, hyppigere problemer med at udføre personlige gøremål. For det tredje har skadelidte, der var udsat for en piskesmældsulykke eller en voldsepisode, hyppigere problemer med at være sammen med andre mennesker pga. psykiske forhold. For det fjerde har piskesmældsramte hyppigere forringet koncentrationsevne eller hukommelse. De nævnte forskelle gælder både for personer, som tabte mere end 15 pct. af erhvervsevnen, såvel som for personer, der tabte mindre end 15 pct.

De skadelidte, som svarede, at ulykken gav anledning til de tre ovenfor nævnte problemer, blev spurgt: ”Er disse problemer med

personlige gøremål blevet større, mindre, eller er de uforandret, efterhånden som ulykken er kommet på afstand?” De to andre opfølgende spørgsmål var stort set formuleret over samme skabelon. Resultaterne fremgår af tabel 3.6 (skadelidte, som tabte mere end 15 pct. af erhvervsevnen) og 3.7 (skadelidte, som tabte mindre end 15 pct.).

For flere skadelidte gælder, at deres problemer bliver mindre med tiden eller helt forsvinder frem for at blive større. Det er mest udtalt for personlige gøremål og mindst udtalt for problemer med koncentrationsevne og hukommelse. Der er ikke store signifikante forskelle i resultaterne beroende på, hvordan ulykken skete, og i hvilket omfang skadelidte tabte erhvervsevne. En statistisk analyse kan dog identificere, at piskesmældsofre og ofre for ”anden ulykke” gennemgående oplever en mindre gunstig udvikling i problemer med personlige gøremål, efterhånden som tiden går, ligesom det også gælder for skadelidte, der tabte mere end 15 pct. af erhvervsevnen.⁶

Man kan måske undre sig over, at en ikke ubetydelig andel af de skadelidte tilkendegiver, at disse problemer er blevet større med tiden – mest udtalt for koncentrationsevnen og hukommelsens vedkommende. Det kan være en naturlig konsekvens af aldringen siden ulykkestidspunktet, som kan ligge tilbage i 1990’erne. Det kan være svært for den enkelte at sondre mellem udviklingen i følgevirkningerne af ulykken og svækkelsen af kroppen, sanserne og den fysiske formåen med årene.

Man kunne formode, at personer, hvis ulykkestidspunkt ligger længere tilbage i tiden, var mere tilbøjelig til at bekræfte, at problemerne var blevet mindre eller helt forsvundet. Det er der kun ganske svag indikation på. Derimod er skadelidte, som fik deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen i 1997 frem for i 2002 mere tilbøjelige til at bekræfte en gunstig udvikling i de tre problemer.

6. Der er tale om en kumulativ logistisk regressionsanalyse, hvor alder, køn, året for styrelsens udtalelse, måden, ulykken skete på, og skadens alvor indgår som forklarende faktorer. Ulykkestidspunktet havde ikke nævneværdig betydning for udviklingen i de tre dimensioner.

TABEL 3.6

Udviklingen i oplevede problemer med funktionsevne, koncentrations-
evne, hukommelse og samvær med andre mennesker grundet ulykken,
efterhånden som ulykken kom på afstand. Særskilt efter måden,
ulykken skete på, blandt skadelidte, hvis erhvervsevnetab var mindst
15 pct. Procent.

Problemfelt	Piske- smælds- ulykke	Andre færdsels- uheld	Volds- episode	Anden ulykke	I alt
<i>Problemer med at udføre personlige gøremål, fx komme ud af sengen, klæde sig på og vaske sig</i>					
Problemer er større	9	7	0	10	8
Problemer er nogenlunde uforandrede	21	12	10	23	18
Problemer er mindre	53	48	60	46	50
Problemer er væk	17	33	30	22	24
Beregningsgrundlag	318	273	10	101	702
<i>Problemer med at være sammen med andre mennesker grundet depression, psykiske problemer eller andre menneskers afstandtagen</i>					
Problemer er større	10	10	15	16	11
Problemer er nogenlunde uforandrede	29	25	46	24	27
Problemer er mindre	49	49	23	44	48
Problemer er væk	13	17	15	16	14
Beregningsgrundlag	319	150	13	63	545
<i>Forringet koncentrationsevne eller hukommelse</i>					
Foringelserne er blevet større	14	17	27	24	16
Problemer er nogenlunde uforandrede	50	40	47	51	47
Foringelserne er blevet mindre	33	36	27	19	33
Problemer er væk	4	7	0	7	5
Beregningsgrundlag	456	214	15	59	744

TABEL 3.7

Udviklingen i oplevede problemer med funktionsevne, koncentrations-
evne, hukommelse og samvær med andre mennesker grundet ulykken,
efterhånden som ulykken kom på afstand. Særsilt efter måden,
ulykken skete på, blandt skadelidte, hvis erhvervsevnetab var under 15
pct. Procent.

Problemfelt	Piske- smælds- ulykke	Andre færdsels- uheld	Volds- episode	Anden ulykke	I alt
<i>Problemer med at udføre personlige gøremål, fx komme ud af sengen, klæde sig på og vaske sig</i>					
Problemer er større	10	3	0	4	6
Problemer er nogenlunde uforandrede	10	10	0	9	10
Problemer er mindre	52	39	50	52	46
Problemer er væk	28	49	50	35	38
Beregningsgrundlag	69	70	4	23	166
<i>Problemer med at være sammen med andre menne- sker grundet depression, psy- kiske problemer eller andre menneskers afstandtagen</i>					
Problemer er større	12	0	20	8	8
Problemer er nogenlunde uforandrede	20	21	20	31	22
Problemer er mindre	55	50	40	31	49
Problemer er væk	14	29	20	31	21
Beregningsgrundlag	51	28	5	13	97
<i>Forringet koncentrationsevne eller hukommelse</i>					
Problemer er blevet større	21	16	33	30	21
Forringelserne er nogenlunde uforandrede	36	40	33	40	37
Forringelserne er blevet mindre	39	30	33	30	36
Problemer er væk	4	14	0	0	7
Beregningsgrundlag	95	43	3	10	151

3.2 OPLEVEDE SMERTER, HELBRED OG ARBEJDSEVNE

Oplevede smerter er et aspekt af helbredstilstanden. Forekomsten af smerter på interviewtidspunktet kan have sin oprindelse i ulykken. Vi stillede derfor alle skadelidte følgende spørgsmål: ”Så vil jeg bede dig om at angive på en skala fra 1 til 10, hvor mange smerter du har i øjeblikket. 1 betyder, at du ingen smerter har, og 10 betyder, at smerterne er så stærke, som de kan være?”

En statistisk analyse af besvarelserne viste, at graden af smerter hænger sammen med omfanget af tabt erhvervsevne og méngraden, måden ulykken skete på, skadelidtes køn og året for udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen.⁷ De to førstnævnte forhold har den største betydning. I tabel 3.8 illustreres tovejssammenhængen mellem smertegraden og tabt erhvervsevne og méngrad. I tabel 3.9 illustreres sammenhængen mellem på den ene side smertegraden og måden, ulykken skete på, justeret for tabt erhvervsevne/méngrad på den anden side.

Blandt skadelidte, som har lidt et erhvervsevnetab, er der den forventede sammenhæng. Med stigende erhvervsevnetab er smertegraden stigende. Når sammenhængen trods alt ikke er stærkere, skyldes det nok, at ulykken ofte ligger mange år før interviewtidspunktet. Skadelidte, hvis erhvervsevnetab var under 15 pct., lider som ventet gennemgående af færre smerter på interviewtidspunktet end skadelidte, der har tabt mindst 15 pct. af erhvervsevnen.

Måden, ulykken skete på, har som nævnt også selvstændig betydning for smertegraden, skadelidte oplever, selv når der i den statistiske analyse justeres for tabt erhvervsevne og méngrad. Skadelidte, som har været udsat for et piskesmæld eller anden form for ulykke, har en markant højere smertegrad i sammenligning med skadelidte, som har været udsat for en voldsepisode eller andre færdselsuheld, som ikke resulterede i et piskesmæld eller piskesmældslignende skade. Dette er anskueliggjort i tabel 3.9 ved angivelse af gennemsnitlig scoreværdi af oplevet smertegrad.

7. Der er tale om en kumulativ logistisk regressionsanalyse, hvor alder, køn, året for styrelsens udtalelse, måden ulykken skete på og skadens alvor indgår som forklarende faktorer.

TABEL 3.8

Oplevede smerter på interviewtidspunktet. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. ménggrad. Procent.

Problemfelt	Erhvervsevnetab				Ménggradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20- 25	30- 45	50- 10 0	Méngrad under 5 pct. ¹	5- 8 pct.	10- 100 pct.	
1. Ingen smerter	9	6	6	6	17	17	6	8
2	8	5	3	2	8	10	11	6
3	11	12	8	4	8	8	11	9
4	11	12	10	5	8	14	10	9
5	14	19	14	14	16	12	23	15
6	9	11	11	15	19	9	11	12
7	18	14	20	19	13	3	10	15
8	11	15	20	17	3	19	8	14
9	4	2	2	8	5	5	5	5
10. Stærke smerter	4	5	5	10	5	2	5	6
Gennemsnit	5,2	5,4	5,9	6,4	4,8	4,7	5,1	5,5
Beregnings- grundlag	281	243	132	297	64	99	80	1.196

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes ménggrad, som skadelidte, hvis ménggrad er vurderet til at være under 5 pct.

Skadelidtes køn har betydning på den måde, at kvinder gennemgående har flere smerter end mænd. Dette er et generelt resultat. Kvinder opfatter i mange sammenhænge smerter stærkere end mænd.⁸ Året for udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen har den betydning, at skadelidte, som fik deres udtalelse i 1997, har færre smerter end skadelidte, som fik deres udtalelse i 2002.

8. Jf. Thomas Graven-Nielsen & Lars Arendt-Nielsen: Forskelle i smerteperception hos mænd og kvinder, ugeskrift for læger, 2007;169(25):2425.

TABEL 3.9

Gennemsnitlig score for de oplevede smerter på interviewtidspunktet. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad og måden, ulykken skete på. Procent.

Måden, ulykken skete på	Erhvervsevnetab				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt gennemsnit
	15	20-25	30-45	50-100	Méngrad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10-100 pct.	
Piskesmæld	5,4	5,6	6,5	6,8	4,9	5,2	5,7	5,9
Andre færdselsuheld	4,7	5,1	5,3	5,6	4,3	4,2	4,1	4,9
Voldsepisode	²	²	²	²	²	²	²	4,4
Anden ulykke	5,6	5,3	5,5	7,1	²	4,9	²	5,8

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.
2. Blanke celler er udtryk for, at beregningsgrundlaget for den gennemsnitlige værdi af scoren er under 15 personer.

De skadelidte blev også bedt om at give en vurdering af deres generelle helbredstilstand på interviewtidspunktet. De fik stillet spørgsmålet: ”*Hvordan synes du, dit helbred er alt i alt i øjeblikket?*” Der kunne svares på en 5-punkts gradueret skala fra ”Fremragende”(1) til ”Dårligt”(5), med tilhørende scoreværdi anbragt i parentes.

Besvarelsene har været analyseret med en statistisk model til analyse af besvarelser, som afgives på en rangordnet skala. Det viste sig, at omfanget af tabt erhvervsevne og evt. mén, måden, ulykken skete på, køn, året for udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen og alderen har betydning for de skadelidtes egen opfattelse af deres helbred.⁹ Som forventet vurderer de skadelidte deres helbred dårligere, desto mere erhvervsevne de har tabt. Det illustreres ved en tovejssammenhæng i tabel 3.10.

Skadelidte, som var udsat for et piskesmæld eller kom til skade ved anden ulykke, vurderer også gennemgående deres eget helbred som dårligere end skadelidte, som var udsat for en voldsepisode eller andre

9. Der blev brugt en kumulativ logistisk regressionsanalyse, hvor også den samlede erhvervs erfaring på ulykkestidspunktet indgik, dog uden at have betydning.

færdselshold, som ikke resulterede i et piskesmæld. Det illustreres i tabel 3.11 ved angivelse af den gennemsnitlige scoreværdi for helbredet, hvor der samtidig korrigeres for betydningen af tabt erhvervsevne og evt. mén.

TABEL 3.10

Selvurderet helbred på interviewtidspunktet. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad. Procent.

	Erhvervsevnetab				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20-25	30-45	50- 100	Mén- grad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10- 100 pct.	
1. Fremragende	8	7	2	2	6	13	5	6
2. Vældig godt	4	9	7	5	20	17	15	11
3. Godt	36	38	34	23	41	36	37	33
4. Mindre godt	28	32	40	42	27	19	24	32
5. Dårligt	14	14	17	28	6	14	19	18
Gennemsnitlig score	3,3	3,4	3,6	3,9	3,1	3,0	3,4	3,5
Beregnings- grundlag	280	243	135	296	64	99	79	1.196

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.

Kvinder er i gennemsnit tilbøjelige til at vurdere deres helbred ringere end mænd, selvom der korrigeres for de andre omtalte forhold. Analysen viser også meget naturligt, at personer, som fik deres udtalelse i 1997, er mere tilbøjelige til at vurdere deres helbred som bedre end personer, der fik deres udtalelse i 2002. Endvidere viser analysen, at yngre mennesker er mere tilbøjelige til at vurdere deres helbred som bedre end ældre mennesker.

TABEL 3.11

Gennemsnitlig score for det generelle helbred på interviewtidspunktet. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad og måden, ulykken skete på. Procent.

	Erhvervsevnetab				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt Gennem- snit
	15	20-25	30- 45	50- 100	Mén- grad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10- 100 pct.	
Måden, ulykken skete på								
Piskesmæld	3,4	3,6	3,7	4,0	3,1	3,2	3,7	3,6
Andre færdselsuheld	3,1	3,1	3,6	3,5	2,9	2,7	2,8	3,2
Voldsepisode	2	2	2	2	2	2	2	3,2
Anden ulykke	3,4	3,2	3,4	4,1	2	3,3	2	3,5

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.
2. Blanke celler er udtryk for, at beregningsgrundlaget for den gennemsnitlige værdi af scoren er under 15 personer.

Selvom ca. 50 pct. ifølge tabel 3.10 bedømmer deres almene helbredstilstand som god eller endnu bedre, kan de efter deres egen vurdering have nogle helbredsproblemer som følge af ulykken, som kan gøre det svært for dem at passe et arbejde. For at belyse dette, stillede vi alle skadelidte følgende spørgsmål: *"Har du på nuværende tidspunkt helbredsproblemer som følge af ulykken, som gør det svært for dig at passe et arbejde fremover?"* Den viste understregning i spørgsmålsformuleringen optræder i spørgeskemaet for at betone over for interviewerne, at de tilsvarende skal betone dette over for de skadelidte evt. også på anden måde. Der kunne kun svares "ja", "nej" og "ved ikke". Ca. 1 pct. svarede "ved ikke" eller undlod helt at tage stilling til spørgsmålet. Det er derfor et bekræftende svar ("ja"), der analyseres på i forhold til andre besvarelser.

Besvarelsene har været analyseret i en statistisk model. Resultatet viser, at tre forhold har betydning for, i hvor høj grad skadelidte oplever, at de som følge af ulykken fortsat har helbredsproblemer, der kan gøre det svært at passe et arbejde. For det

første er det, hvor meget skadelidte har tabt af erhvervsevne. For det andet er det den måde, som ulykken foregik på, og for det tredje er det skadelidtes alder.¹⁰ Betydningen af de to førstnævnte forhold fremgår af tabel 3.12. Der er indledningsvis grund til at hæfte sig ved niveauet. Hele 85 pct. angiver, at de fortsat som følge af ulykken har så store helbredsproblemer, at de vil have svært ved at passe et arbejde fremover. For det andet angiver mindst to tredjedele af de personer, hvis erhvervsevnetab var under 15 pct., at de også har så store helbredsproblemer, at de ligeledes kan have svært ved at passe et arbejde.

TABEL 3.12

Andelen, som på interviewtidspunktet har helbredsproblemer som følge af ulykken, som kan gøre det svært at passe et arbejde fremover. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad og måden, ulykken skete på. Procent.

	Erhvervsevnetab				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20-25	30-45	50-100	Mén-grad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10-100 pct.	
Måden, ulykken skete på.	15	20-25	30-45	50-100	Mén-grad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10-100 pct.	
Piskesmæld	84	91	91	98	73	84	85	90
Andre færdselsuheld	74	75	91	91	62	68	74	78
Voldsepisode	2	2	2	2	2	2	2	88
Anden ulykke	69	81	94	93	2	67	2	81
Alle skadelidte	78	85	91	95	68	76	80	85

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.
2. Blanke celler er udtryk for, at beregningsgrundlaget for den gennemsnitlige værdi af scoren er under 15 personer.

Når der er så mange, som synes, at det kan være svært fremover at passe et arbejde som følge af komplikationerne fra ulykken, skyldes det nok også, at ordet ”svært” indtager en central position i spørgsmålsformuleringen. Hver enkelt respondent har måttet beslutte,

10. Der blev brugt en binær logistisk regressionsanalyse, hvor også køn og året for styrelsens udtalelse indgik, dog uden at have betydning.

om de vanskeligheder, de allerede har eller forudser ved at passe et job, er så store, at de skulle svare ”ja”. Alternativet ”nej” var måske endnu mere misvisende end et bekræftende svar.

Den statistiske analyse af besvarelserne viste som nævnt også, at skadelidte, som havde været udsat for en piskesmældsulykke eller en voldsepisode hyppigere end de andre skadelidte, vurderer, at deres helbredsproblemer kunne gøre det svært for dem at passe et arbejde. Det fremgår også af tabel 3.12. Analysen viste også, at jo ældre skadelidte var på interviewtidspunktet, desto hyppigere angav de, at ulykken fortsat kunne gøre det svært at passe et job fremover.

Skadelidte kan også have andre helbredsproblemer, som gør det vanskeligt for dem at passe et arbejde. Det afdækkede vi med spørgsmålet: *”Har du på nuværende tidspunkt helbredsproblemer, som ikke skyldes ulykken, som kan gøre det svært for dig at passe et arbejde fremover?”* En statistisk analyse viser, at kun de skadeslidtes alder influerer afgørende på hyppigheden,¹¹ jf. tabel 3.13.

TABEL 3.13

Andelen af skadelidte, som på interviewtidspunktet har helbredsproblemer, som ikke skyldes ulykken, og som kan gøre det svært at passe et arbejde fremover. Procent.

	Alder			I alt
	Op til 36 år	36-50 år	51-60 år	
Andel med andre helbredsproblemer	19	27	37	29
Beregningsgrundlag	210	575	407	1.192

Sammenholdes besvarelserne på de to spørgsmål om ulykken, eller om andre helbredsproblemer kan gøre det svært at passe et job fremover, viser det sig, at 30 pct. af dem, for hvem ulykken gør det svært at passe et arbejde, også samtidigt har andre helbredsproblemer, der også gør det svært at passe et arbejde. 20 pct. af de resterende, for hvem ulykken ikke gør det svært at passe et arbejde, har derimod andre helbredsproblemer, som gør det svært at passe et arbejde. Selvom de 20 og de 30 pct. også er

11. Der blev igen brugt en binær logistisk regressionsanalyse, hvor alder, køn, året for styrelsens udtalelse, måden, ulykken skete på, og skadens alvor indgår som forklarende faktorer.

statistisk forskellige tal, er forskellen imidlertid ikke så markant, at vi får mistanke om, at der ligger helt andre helbredsproblemer bag, når omkring 85 pct. af de skadelidte siger, at ulykken har skabt helbredsproblemer, som gør det svært at passe et arbejde fremover.

TABEL 3.14

Oplevet arbejdsevne på interviewtidspunktet i sammenligning med tiden inden ulykken. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad. Procent.

Oplevet arbejdsevne	Erhvervsevnetab				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20-25	30- 45	50- 100	Mén- grad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10- 100 pct.	
1. Meget dårlig	14	13	22	42	11	12	14	21
2	8	13	12	14	8	3	9	10
3	13	15	21	15	18	6	9	14
4	8	10	8	8	6	7	5	8
5	15	17	17	10	8	15	15	14
6	8	4	5	2	6	9	8	5
7	11	7	4	2	6	12	10	7
8	10	13	4	3	13	11	6	8
9	4	5	5	1	2	7	10	4
10. Meget god	10	4	1	2	21	17	15	7
Gennemsnit	5,1	4,7	3,8	2,8	5,6	6,0	5,6	4,4
Beregningsgrundlag	280	240	134	297	62	99	80	1.192

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.

I forlængelse af spørgsmålene om helbredsforhold blev de skadelidte også spurgt: *"Hvordan opfatter du din arbejdsevne nu sammenlignet med tiden umiddelbart før ulykken. Angiv på en skala fra 1 til 10, hvor 1 betyder meget dårligere end før ulykken, og 10 betyder meget god, lige så god som umiddelbart før ulykken eller bedre?"*.

Besvarelsene af dette spørgsmål har også været igennem en statistisk analyse.¹² Den viste i hovedtræk, at skadelidte også selv vurderede, at de havde en dårligere erhvervsevne nu i sammenligning med tiden inden ulykken, desto højere erhvervsevnetab styrelsen havde vurderet. Dette anskueliggøres ved en tovejssammenhæng i tabel 3.14. Herudover vurderede skadelidte, som havde været udsat for en piskesmældulykke eller anden ulykke, at deres arbejdsevne på interviewtidspunktet var markant dårligere end umiddelbart før ulykken i sammenligning med andre skadelidte, selv om der i analysen er kontrolleret for betydningen af tabt erhvervsevne og méngrad og de andre faktorer, som også havde betydning for vurderingen af den aktuelle arbejdsevne. Dette er ligeledes søgt anskueliggjort i tabel 3.15 ved brug af gennemsnitlige scoreværdier på besvarelsen.

TABEL 3.15

Gennemsnitlig score for den oplevede arbejdsevne på interviewtidspunktet i sammenligning med tiden inden ulykken. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad og måden, ulykken skete på. Procent.

Måden, ulykken skete på	Erhvervsevnetab				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt Gennemsnit
	15	20-25	30-45	50-100	Méngrad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10-100 pct.	
Piskesmæld	4,8	4,2	3,7	2,6	5,4	5,7	4,7	4,1
Andre færdselsuheld	5,4	5,2	3,9	3,2	5,9	6,7	7,2	5,0
Voldsepisode	²	²	²	²	²	²	²	4,3
Anden ulykke	5,1	4,9	3,8	2,6	²	5,4	²	4,3

- Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.
- Blanke celler er udtryk for, at beregningsgrundlaget for den gennemsnitlige værdi af scoren er under 15 personer.

12. Der blev brugt en kumulativ logistisk regressionsanalyse, hvor alder, køn, året for styrelsens udtalelse, måden, ulykken skete på, og skadens alvor indgår som forklarende faktorer. Det blev også undersøgt, om skadelidtes erhvervs erfaring på ulykkestidspunktet havde nogen forklaring. Det var ikke tilfældet.

De øvrige forhold, som har betydning for vurderingen, er køn og alder. Kvinder vurderer i gennemsnit, at de – alt andet lige – har dårligere aktuel arbejdsevne i sammenligning med tiden før ulykken. Man kunne formode, at det har sammenhæng med, at kvinder oplever smerter mere intenst end mænd. Ældre personer er mere tilbøjelige til at vurdere deres aktuelle arbejdsevne som værende meget dårligere end før ulykken i sammenligning med yngre personer. Sidstnævnte forhold kan forklares med, at et helbredschock rammer ældre personer hårdere, og at de er længere tid om at overvinde det.

3.2.1 SKADELIDTES SYGEDAGE

Antal sygedage bruges også normalt som en indikator på helbredstilstanden. I denne undersøgelse foreligger der også oplysninger på antal sygedage fra de berørte selv. Nemlig i form af deres besvarelse af spørgsmålet: *"Hvor mange sygedage har du i gennemsnit om måneden?"*. Det er altså deres selvrapporterede og oplevede sygedage, som vi arbejder med. 17 pct. har ikke kunnet svare på spørgsmålet, måske fordi deres helbredstilstand er sådan, at de ikke kan afgøre, om det ville give anledning til en sygedag, hvis de havde været i arbejde.

TABEL 3.16

Antal sygedage. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad. Procent.

Antal sygedage	Erhvervsevnetab				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20-25	30-45	50-100	Méngrad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10-100 pct.	
0	65	65	69	45	70	67	66	62
1 - 2	18	16	8	10	13	17	17	14
3 - 5	8	6	7	13	5	2	6	8
6 - 10	4	6	4	9	10	2	4	5
11 - 20	2	3	4	9	2	7	3	4
20 - 31	3	3	8	15	0	6	4	6
Gennemsnit	0,7	0,8	0,9	1,7	0,6	0,8	0,7	0,9
Beregningsgrundlag	251	205	110	207	60	90	71	994

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.

En statistisk analyse viste klart, at det er ulykkens alvor, som er det forhold, som øver mest indflydelse på antal sygedage om måneden.¹³ Det er især gruppen af skadelidte, hvis erhvervsevnetab mindst er 50 pct., som rapporterer om flere sygedage om måneden. Analysen viste også, at skadelidte, som var udsat for et piskesmæld, gennemgående rapporterer om flest sygedage, mens skadelidte, der var udsat for andre former for trafikuheld, rapporterer om markant færre sygedage.

3.3 TILKENDELSE AF FØRTIDSPENSION

Skadelidtes erhvervsevne kan blive så nedsat som følge af ulykken eller af andre årsager, at vedkommende kan få tilkendt førtidspension af det offentlige i forlængelse af Arbejdsskadestyrelsens udtalelse om erhvervsevnetabet. De nærmere omstændigheder omkring evt. tilkendelse af førtidspension var vi også inde på i spørgeskemaet. Hvis respondenterne svarer bekræftende på at få førtidspension på interviewtidspunktet, følger spørgsmålet: ”Får du førtidspension alene pga. ulykken d.<dato for ulykken>?”. Der kunne så afkrydses én af de tre øverste svarmuligheder, som er listet i forspalten til tabel 3.17. De personer, som ikke modtog førtidspension på interviewtidspunktet, blev spurgt, om de har søgt førtidspension og stadig afventer svar. Disse svarmuligheder er kombineret i gensidigt udelukkende kategorier kaldet ”status for førtidspension”, som står i forspalten til tabel 3.17. De tre øverste kategorier dækker de skadelidtes egen forståelse af, hvorfor de får førtidspension, mens de to nederste svarkategorier tilsammen beskriver dem, som ikke får førtidspension på interviewtidspunktet.

Det er formentlig pålideligt, når skadelidte oplyser, at de får førtidspension. Det kan derimod undre, når 8 pct. af de skadelidte, som tabte mindre end 15 pct. af erhvervsevnen, oplyser, at de får førtidspension alene pga. ulykken, jf. tabel 3.17. Det virker som en misforståelse. Det skulle være mærkeligt, at kommunen tilkender førtidspension alene pga. af ulykken, hvis de er vidende om, at

13. Der blev brugt en kumulativ logistisk regressionsanalyse, hvor alder, køn, året for styrelsens udtalelse, måden, ulykken skete på, og skadens alvor indgår som forklarende faktorer. Det blev også undersøgt, om skadelidtes erhvervs erfaring på ulykkestidspunktet havde nogen forklaring. Det var ikke tilfældet.

Arbejdsskadestyrelsen har vurderet, at vedkommende ansøgers erhvervsevnetab i forbindelse med ulykken er under 15 pct. I modsætning til Arbejdsskadestyrelsen skal kommunen foretage en helhedsvurdering af ansøgerens erhvervsevne, og dermed også i hvilket omfang andre ulykker, lidelser eller sygdomme kan have nedsat ansøgerens erhvervsevne. I den forbindelse kan ulykken, som var til vurdering i Arbejdsskadestyrelsen, af forskellige årsager have fået en fremtrædende rolle også i ansøgerens bevidsthed, fx ved at være den udløsende omstændighed, som gav anledning til at foretage en helhedsvurdering af ansøgers erhvervsevne.¹⁴

TABEL 3.17

Skadelidtes brug af førtidspension på interviewtidspunktet. Særskilt efter størrelsen af skadelidtes tabte erhvervsevne. Procent.

Status for førtidspension	Skadelidte med mindst 15 pct. tabt erhvervsevne	Skadelidte med under 15 pct. tabt erhvervsevne	I alt
Får førtidspension alene pga. ulykken	38	8	32
Får førtidspension pga. ulykken og anden årsag	3	7	4
Får førtidspension af anden årsag	1	2	2
Får ikke førtidspension	55	80	60
Har søgt førtidspension og afventer svar	2	2	2
Beregningsgrundlag	959	242	1.201

I tabel 3.18 kan man se, at op til 23 pct. af skadelidte, hvis erhvervsevnetab er vurderet til at ligge på højst 25 pct., også tilkendegiver, at førtidspensionen blev givet alene på baggrund af ulykken. Ellers viser tabellen, at 80 pct. af dem, hvis erhvervsevnetab overstiger 50 pct., modtager førtidspension på interviewtidspunktet, mens det i den anden ende af skalaen er ca. 17 pct. af de skadelidte, hvis erhvervsevnetab er netop 15 pct., der modtager førtidspension. Noget

14. Det kan heller ikke afvises, at der kan være foregået en parallel sagsbehandling og lægelig vurdering i kommunalt regi ved siden af ASK's vurdering, og at kommunen har truffet afgørelse uden at kende ASK's udtalelse om ulykken. Denne mulighed skulle være udelukket efter 2004.

overraskende er der endnu flere førtidspensionister (25 pct.) blandt de skadelidte, som ikke bad om en vurdering af méngraden, eller hvor méngraden blev skønnet til at ligge under 5 pct.

TABEL 3.18

Skadelidtes brug af førtidspension på interviewtidspunktet. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad. Procent.

Problemfelt	Erhvervsevnetab				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20-25	30-45	50-100	Méngrad under 5 pct. ¹	5-8 pct	10-100 pct.	
Får førtidspension alene pga. ulykken	13	23	36	73	17	3	8	32
Får førtidspension pga. ulykken og anden årsag	2	2	4	5	5	7	10	4
Får førtidspension af anden årsag	2	1	1	2	3	2	1	2
Får ikke førtidspension	78	73	57	19	75	85	78	60
Har søgt førtidspension og afventer svar	4	2	2	1	0	3	3	2
Beregningsgrundlag	284	243	134	298	64	99	79	1.201

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.

3.4 UDBETALINGER FRA FORSIKRINGER MV.

Når følgerne efter en skade bliver vurderet i Arbejdsskadestyrelsen, vil det ofte være, fordi sagen er kompliceret, eller fordi der er en tvist mellem sagens parter. Skadelidte kan i forbindelse med en ulykke været dækket af flere forsikringstyper, som kan udbetale erstatning. Det kan fx være en ansvarsforsikring og/eller en privattegnede forsikring, men det

kan også være en dækning fra det offentlige.¹⁵ I undersøgelsen har vi spurgt samtlige: *"Fik du udbetalt et beløb fra et forsikringssselskab i erstatning efter ulykken?"*.¹⁶ I tabel 3.19 fremgår det, at stort set 100 pct. af dem, som tabte mindst 15 pct. af deres erhvervssevne, også bekræfter, at de fik erstatning fra et forsikringssselskab. Når ikke alle bekræfter det, er det formentlig, fordi udbetalinger fra det offentlige grundet patientskader eller forbrydelser efter straffeloven med rette ikke anses for at være fra et almindeligt forsikringssselskab.

De, som bekræfter at have fået udbetalt et erstatningsbeløb fra et forsikringssselskab, spørges så efterfølgende, om de fik udbetalt beløb fra skadevolders forsikringssselskab, egen ulykkesforsikring, egen arbejdsgivers forsikringssselskab eller andetsteds fra. Disse andele fremgår også af tabel 3.19. Man ser, at mindst tre fjerdedele af de skadelidte får udbetalt erstatninger fra en skadevolders forsikringssselskab. Ca. to tredjedele får udbetalt erstatning fra egen ulykkesforsikring. Ca. 15 pct. får udbetalt erstatning fra anden instans, fra staten til ofre for forbrydelser eller grundet sundhedsvæsenets fejlbehandlinger. Endelig får mindst hver tiende udbetalt erstatning fra en arbejdsgivers forsikring. Nogle arbejdsgivere har tegnet en forsikring – ud over den lovpligtige arbejdsskadeforsikring – som dækker ansattes ulykker uden for arbejdstiden. Det fremstår som om, at der har været involveret en udefrakommende skadevolder i ca. 95 pct. af ulykkerne. Det er nok et klart overkantsskøn, fordi afkrydsning i kategorien "ingen skadevolder involveret" skal fremkomme som et spontant svar på spørgsmålet: *"Fik du udbetalt et beløb fra skadevolders forsikringssselskab?"*. En andel på omkring 80 pct. med udefrakommende skadevolder passer nok bedre med andelen af trafikulykker og voldsepisoder på 86 pct., jf. tabel 3.1.

15.Fx som følge af patientskade eller som offer for en voldsepisode.

16. Interviewerne havde følgende undertekst til støtte for interviewet, som ikke blev læst op: "Der tænkes på det forsikringssselskab, som var forpligtiget til at udrede en evt. erstatning, fx modpartens forsikringssselskab ved en trafikulykke. Det samlede pengebeløb kan godt være udbetalt fra forsikringssselskabet i flere omgange, fx først et beløb for de påførte mén og derefter et beløb for tabt erhvervssevne".

TABEL 3.19

Udbetalinger fra forsikringselskab eller anden instans i erstatning efter ulykken. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. ménggrad. Procent.

<i>Udbetalt beløb fra</i>	Erhvervsevnetabsprocent				Ménggradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20-25	30-45	50- 100	Méngrad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10- 100 pct.	
Et forsikringselskab i erstatning	97	97	100	99	61	92	98	96
Skadevolders forsikringselskab	77	80	80	78	41	72	70	76
Ingen skadevolder involveret	4	4	4	5	2	6	5	5
Egen ulykkesforsikring	71	66	69	62	30	57	70	64
Havde ikke egen forsikring	7	6	9	8	2	4	10	7
Arbejdsgiverens forsikringselskab	10	12	20	18	14	6	4	13
Havde ingen arbejdsgiver	7	9	4	4	0	4	4	5
Anden instans ²	12	11	22	20	5	14	14	15
Beregningsgrundlag	284	243	135	299	64	99	80	1.204

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes ménggrad, som skadelidte, hvis ménggrad er vurderet til at være under 5 pct.

2. Udbetalinger fra "Anden instans" er formentlig lidt underrepræsenteret, fordi det ikke nødvendigvis forstås som et forsikringselskab.

Af tabel 3.19 fremgår det, at nogle skadelidte har fået udbetalinger fra mere end ét forsikringselskab. I tabel 3.20 viser vi derfor næsten alle forekommende kombinationer af udbetalinger fra de fire kilder, som indgår i tabel 3.18. Det fremgår, at 34 pct. får udbetalt erstatning fra en kilde, typisk fra en skadevolders forsikringselskab. 47 pct. får udbetalt erstatning fra to forsikringer eller kilder, typisk fra skadevolderens og egen ulykkesforsikring. 11 pct. får udbetalt erstatning fra tre kilder, og endelig får 1 pct. af de skadelidte udbetalt erstatning fra fire kilder.

Inspektion af kombinationerne viser, at ca. halvdelen af de skadelidte får erstatning fra skadevolders og egen ulykkesforsikring.

Hertil kommer, at 36 pct. af samtlige skadelidte i undersøgelsen får førtidspension alene som følge af ulykken, eller hvor ulykken var medvirkende til tilkendelse af førtidspension, jf. tabel 3.17. En sammenstilling af de skadelidte, som har fået tilkendt førtidspension som følge af ulykken, med de skadelidte, som ikke har fået eller søgt førtidspension som følge af ulykken, viser, at der ikke er nævneværdig forskel på de to grupper af skadelidte med hensyn til, hvilke kombinationer af forsikringer og andre instanser, der udbetaler erstatning til de to grupper.

TABEL 3.20

Kombinationer af udbetalinger fra forskellige forsikringer og instanser. Særskilt efter størrelsen af skadelidtes tabte erhvervsevne. Procent.

Kombinationer af udbetalinger fra ...	Skadelidte med mindst 15 pct. tabt erhvervsevne	Skadelidte med under 15 pct. tabt erhvervsevne	I alt
Ingen udbetalinger	4	16	6
1. Skadevolders forsikringsselskab	21	22	21
2. Egen ulykkesforsikring	7	12	8
3. Arbejdsgivers forsikring	3	2	3
4. Anden instans	2	2	2
1+2. Skadevolder + egen ulykkesforsikring	41	32	39
1+3. Skadevolders + arbejdsgivers forsikring	1	2	1
2+3. Egen ulykkes- og arbejdsgivers forsikring	3	1	2
1+4. Skadevolders forsikring + andetsteds fra	2	2	2
2+4. Egen ulykkesforsikring + andetsteds fra	3	3	3
1+2+3. Skadevolders + egen ulykkesforsikring + arbejdsgivers forsikring	5	1	4
1+2+4. Skadevolders + egen ulykkesforsikring + andetsteds fra	7	4	6
To andre kombinationer af tre udbetalinger	1	0	1
1+2+3+4	1	1	1
Beregningsgrundlag	961	243	1.204

3.5 AFSLUTNING

I dette kapitel har vi beskrevet ulykkens legemlige konsekvenser og andre umiddelbare konsekvenser, som ulykken havde for personernes

personlige livsførelse. Vi har desuden set på skadelidtes situation på interviewtidspunktet i foråret 2007 med hensyn til oplevede smerter, arbejdsevne, generelle helbredstilstand, ulykkens evt. gener for at passe et arbejde, ulykkens betydning for modtagelse af førtidspension og udbetalinger fra forsikringer.

Det er et gennemgående træk i sygdomsbilledet – efter de skadelidtes egen opfattelse – at de skadelidte, som højst fik vurderet en positiv méngrad, er lidt mindre beskadiget af ulykken, har lidt færre smerter som følge af ulykken, og føler en lidt bedre helbredstilstand end de skadelidte, der tabte mindst 15 pct. af erhvervsevnen. De fleste aspekter af de oplevede konsekvenser, som der spørges til i undersøgelsen, er netop relevante ved vurdering af méngraden.

Når det kommer til vurderingen af ulykkens konsekvenser for arbejdsevnen på interviewtidspunktet, er der en meget tydelig forskel i Arbejdsskadestyrelsens vurdering af konsekvenserne og skadelidtes egen vurdering. Det gælder især de skadelidte, som styrelsen ikke vurderede, havde tabt nogen erhvervsevne som følge af ulykken. Blandt de skadelidte, som styrelsen vurderede til at have tabt dele af deres erhvervsevne, vurderede 78 til 95 pct. selv, at de helbredsproblemer, de som følge af ulykken havde pådraget sig, kunne gøre det svært for dem at passe et arbejde fremover. Men blandt dem, for hvem ulykken ikke havde medført noget tab af erhvervsevne efter styrelsens vurdering, var der 68 til 80 pct., der mente, at helbredsproblemer som følge af ulykken kunne gøre det svært at passe et arbejde fremover.

Der er i undersøgelsen ikke spurgt nærmere til, hvad det mere præcist kunne være, der gjorde det svært at passe et arbejde. Noget af forklaringen er formentlig, at skadelidte ikke skelner skarpt mellem erhvervsevnetab og mén, sådan som Arbejdsskadestyrelsen gør. Mange skadelidte vil formentlig opleve, at de gener, som har givet anledning til, at de har fået tilkendt mén, også ofte vil optræde i forbindelse med et arbejde. Og derfor siger de måske også, at de har helbredsproblemer, som gør det svært at passe et arbejde, selv om disse problemer ikke af styrelsen vurderes til at være af en karakter, så skadelidte har tabt erhvervsevne, og i givet fald er det under 15 pct.

PERSONLIGE KONSEKVENSER AF ULYKKEN

4.1 PERSONLIGE KONSEKVENSER AF ULYKKEN

I dette kapitel vil vi beskrive de mere personlige og sociale konsekvenser, der opstod i forlængelse af ulykken. Det drejer sig om samlivsophør med ægtefælle eller samlever, problemer med at passe barn/børn eller tab af samkvem med barn/børn, mistet kontakt med venner og bekendte, mindre samvær med familie, begrænsede muligheder for almindelige gøremål og fritidsinteresser uden for boligen.

I undersøgelsens spørgeskema introducerede vi de personlige og sociale konsekvenser med teksten: *”Har ulykken haft nogle personlige og familiære konsekvenser for dig. Jeg tænker på skilsmisse, samlivsbrud, tab af venner, børnepasningsproblemer?”*. Vi fortsatte med at spørge nærmere til, om den skadelidte havde oplevet hver enkelt af i alt 10 sådanne konsekvenser. Hvert spørgsmål blev indledt med: *”Har ulykken medført, at ...”* og fortsættelsen af ordlyden af hvert enkelt spørgsmål fremgår af forspalten i tabel 4.1-4.3. Der kunne kun svares ”ja”, ”nej” eller ”ikke relevant”. Det er de skadelidte selv, der afgør, hvorvidt de mener, at der er en årsagssammenhæng mellem ulykken og de 10 opstillede konsekvenser. Muligvis ville nogle være blevet skilt alligevel eller have mistet kontakten med familien, selv om ulykken ikke var sket.

Besvarelsen af de 10 spørgsmål har været udsat for en statistisk analyse, som bekræfter, at de 10 spørgsmål opfanger tre dimensioner af

konsekvenser, der opstår i forlængelse af en ulykke.¹⁷ Den ene dimension vedrører samlivsbrud med en ægtefælle eller samlever. Den anden vedrører problemer med at passe barn/børn og samkvem med barn/børn. Den tredje dimension vedrører inaktivitet og reduceret social kontakt med familie og venner. Spørgsmålene, der hører til en dimension, fremgår af hver sin tabel. De tre dimensioner har også hver især været udsat for en statistisk analyse med henblik på at afdække, hvilke forhold der påvirker de besvarelser, der hører til dimensionen. Nogle besvarelser afhænger af flere forhold. I hver tabel er besvarelserne opdelt efter, hvilket forhold der kraftigst påvirker besvarelserne.

4.2 MINDRE SOCIAL KONTAKT

I tabel 4.1 indgår besvarelsen af de seks spørgsmål, som vedrører den dimension, som måler, om skadelidte er blevet mere inaktiv og har mindre kontakt med familie og venner. Kun andelen af bekræftende svar angives. De resterende svarede ”nej” på nær nogle få, for hvem spørgsmålet var irrelevant, fordi de fx ikke dyrkede sport eller havde fritidsinteresser før ulykken.¹⁸

Det er åbenlyst, at ulykken har konsekvenser på det personlige og sociale plan. Flest har måttet stoppe med sportsudøvelse og fritidsinteresser og har fået problemer med at klare huslige gøremål. Tilkendelse af mén sker netop pga. ulykkens forringelse af skadelidtes personlige livsførelse. Og det er nogle af disse aspekter, der er søgt indfanget ved de 10 spørgsmål. Vi ser da også, at andelen, som bekræfter de enkelte spørgsmål, blandt dem, som tabte under 15 pct. af deres erhvervsevne, er lidt lavere end den tilsvarende andel blandt dem, som tabte mindst 15 pct. af deres erhvervsevne. De personlige problemer er gennemgående stigende med omfanget af den tabte erhvervsevne og med méngraden.¹⁹

17. Der har været brugt en faktoranalyse til at påvise de tre dimensioner.

18. Der har været gennemført en poisson-regressionsanalyse af antallet af bekræftende svar på de seks spørgsmål, hvor alder, køn, året for styrelsens udtalelse, måden, ulykken skete på, og skadens alvor, husstandssammensætning og erhvervsuddannelse indgår som forklarende faktorer.

19. Méngraden fremgår ikke eksplicit for skadelidte, som har tabt erhvervsevnen. Méngraden er imidlertid positivt korreleret med erhvervsevnetabet, hvorfor man uden videre også kan sige, at de pågældende problemer er stigende med méngraden uden forbehold.

TABEL 4.1

Andelen af skadelidte, der bliver mere inaktive og reducerer deres sociale kontakt med familie og venner efter ulykken. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad. Procent.

	Erhvervsevnetab				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20-25	30-45	50-100	Méngrad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10-100 pct.	
<i>Har ulykken medført, at</i>								
Du har mistet venner og bekendte?	32	36	39	44	23	14	25	34
Du har stoppet med at dyrke sport/-fritidsinteresser?	71	78	77	81	55	56	69	73
Du har mindre kontakt med familie, venner og bekendte?	30	31	38	36	16	15	19	30
Du har problemer med at klare huslige gøremål?	60	66	73	82	48	47	53	66
Du ikke så ofte kommer uden for din bolig, som du gerne vil?	37	35	50	55	25	23	33	40
Du ikke kan klare at købe ind?	27	34	41	50	23	24	23	35
Beregningsgrundlag	284	243	135	298	64	98	80	1.202

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.

Andre forhold end størrelsen af erhvervsevnetabet og méngraden øver også indflydelse på, i hvor høj grad skadelidte bliver mere inaktive og reducerer deres kontakt med familie og venner. Gennemgående er det sådan, at kvinder hyppigere bliver mere inaktive og reducerer kontakten. Personer, som var involveret i andre færdselsuheld, uden at det resulterede i et piskesmæld, er til gengæld mindre ramt af inaktivitet.

4.3 FORHOLD TIL EGNE BØRN

Den anden dimension vedrører, om skadelidte har fået problemer med at passe barn/børn eller fået reduceret samkvem med barn/børn. Af tabel

4.2 fremgår, at omkring 40 pct. af dem, som har tabt erhvervsevne, har fået problemer med at passe børn, og problemet er stigende både med omfanget af tabt erhvervsevne og méngrad.

TABEL 4.2

Andelen af skadelidte, der har fået problemer med at passe barn/børn og fået reduceret samkvem med barn/børn efter ulykken, forudsat at de havde forpligtigelser over for børn før ulykken. Særskit efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad. Procent.

Har ulykken medført, at ...	Erhvervsevnetab				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20-25	30- 45	50- 100	Mén- grad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10- 100 pct.	
Du har svært ved at passe barn/børn?	34	41	39	49	22	22	36	38
Du har mistet eller fået reduceret samkvem med barn/børn?	5	9	10	7	4	3	2	6
Mindste beregningsgrundlag	212	190	102	216	47	75	63	905

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.

Kvinder angiver meget hyppigere, at de har fået problemer med at passe barn/børn (46 pct.) end mænd (24 pct.). Denne kønsforskel kan tænkes både at hænge sammen med ulykken og fordelingen af mænds og kvinders børnepasning før ulykken. Der er derimod ingen kønsforskel i, hvor hyppigt skadelidte mister eller får reduceret samkvem med børn.

4.4 SAMLIVSBRUD

Den sidste dimension vedrører samlivsbrud grundet skilsmisse eller ophør af samliv med samlever. Det er især de midaldrende, der bliver skilt, og navnlig de yngre og midaldrende, hvis samliv ophører, hvilket også tydeligt fremgår af tovejssammenhængen i tabel 4.3. Omfanget af ulykken målt ved erhvervsevnetab og méngrad synes derimod ikke at påvirke hyppigheden af samlivsbrud, hvilket måske er noget overraskende. Derimod har skadelidte, som fik deres sag vurderet i Arbejdsskadestyrelsen i 1997, hyppigere været udsat for samlivsbrud end skadelidte, der fik deres sag vurderet i 2002. Denne forskel beror nok på, at der ligger en lang proces forud for et samlivsbrud.

TABEL 4.3

Andelen af skadelidte, der er blevet skilt, og hvis forhold til samleveren ophørte, forudsat de var gift/samlevende før ulykken. Særskilt for skadelidtes alder. Procent,

Har ulykken medført at...	Alder			I alt
	Op til 36 år	36-50 år	51-60 år	
Du er blevet skilt?	7	15	6	11
Forholdet til din samlever ophørte?	16	14	8	12
Mindste beregningsgrundlag	187	497	357	1.041

HOVEDBESKÆFTIGELSE 5 OG 10 ÅR EFTER ULYKKEN

5.1 INDLEDNING

Dette kapitel belyser tilknytningen til arbejdsmarkedet på interviewtidspunktet. Det ligger omkring 5 år eller 10 år efter, at skadelidte fik deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen i 1997 eller i 2002. Først og fremmest drejer det sig om, hvem der har tilknytning til arbejdsmarkedet og på hvilke vilkår. Er der tale om ordinær ansættelse, eller er ansættelsen sket med støtte fra det offentlige enten i form af et fleksjob eller skånejob for førtidspensionister. Dernæst vil omfanget af tilknytningen til arbejdsmarkedet blive belyst ved arbejdsomfanget. Arbejdsvilkårene belyses også med muligheden for selv at variere på arbejdstiden i form af fleksible mødetidspunkter. Udbyttet af arbejdet måles ved indkomsten.

5.2 TILKNYTNINGEN TIL ARBEJDSMARKEDET

Tilknytningen til arbejdsmarkedet bliver målt i spørgeskemaet ved at lade de skadelidte selv beskrive, hvad deres forhold er til arbejdsmarkedet. Det sker ved, at de stilles det simple spørgsmål: *"Er du i arbejde?"*. De havde forinden fået at vide, at *"De næste spørgsmål handler om din situation i forhold til arbejdsmarkedet i øjeblikket"*. De, som svarede, at de var i arbejde, fik stillet spørgsmålet: *"Er du i ordinært arbejde, fleksjob, arbejde med*

løntilskud, selvstændig eller medarbejdende ægtefælle?". De, som ikke var i arbejde, fik stillet spørgsmålet: *"Er du sygemeldt, modtager du dagpenge, pension, eller er du studerende eller hjemmegående?"*. Besvarelserne fremgår af tabel 5.1. 90 pct. af kategorien "Fleks- og skånejob" består af ansatte i fleksjob, og der er næsten ingen medhjælpende ægtefæller til selvstændige. "Ledige og aktiverede" er en samlebetegnelse for aktiverede kontanthjælpsmodtagere og forsikrede ledige, forsikrede ledige og sygemeldte ledige på a-dagpenge, kontanthjælpsmodtagere og modtagere af ledighedsydelse.

TABEL 5.1

Skadelidtes hovedbeskæftigelse på interviewtidspunktet. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad. Procent.

Hovedaktivitet	Erhvervsevnetab				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20-25	30-45	50- 100	Méngrad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10- 100 pct.	
Ordinært arbejde	46	42	26	9	48	55	57	35
Fleks- og skånejob	16	20	30	15	9	8	10	17
Selvstændige og medhjælpende	7	7	4	4	6	8	6	6
Ledige og aktiverede	11	7	5	3	6	9	5	7
Førtidspensionist	15	20	33	68	23	13	15	32
Studerende/kursist	2	2	1	0	3	2	4	2
Hjemmegående og andre	2	2	1	1	3	5	3	2
Beregningsgrundlag	284	243	135	299	64	99	80	1.204

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.

Der er kun 2 pct. af de 1.204 interviewede, der er sygemeldt på interviewtidspunktet. Halvdelen af dem er sygemeldt fra en arbejdsgiver og behandles som ordinært ansatte.

Tilknytningen til arbejdsmarkedet har været igennem en statistisk analyse, som viste, at det var ulykkens alvor målt ved erhvervsevnetab og evt. méngrad, der var mest afgørende for skadelidtes

efterfølgende placering 5 og 10 år efter udtalelsen fra Arbejds-skadestyrelsen.²⁰ Det viste sig faktisk, at det ikke betød noget for skadelidtes tilknytning til arbejdsmarkedet, om afgørelsen fremkom for ca. 5 år eller 10 år siden, når der var taget hensyn til betydningen af de øvrige betydende forhold.

Tabel 5.1 viser det meget forventelige, at jo mere erhvervsevne skadelidte har i behold, desto hyppigere er de i ordinær beskæftigelse, og desto sjældnere er de på førtidspension. Fleksjob bruges hyppigst af skadelidte, som har tabt mellem 30 og 45 pct. af deres erhvervsevne. Måske noget af det mest overraskende ved fordelingen i tabel 5.1 er den store andel, der er ansat i fleksjob eller er på førtidspension blandt skadelidte, som ved ulykken tabte mindre end 15 pct. af deres erhvervsevne. Sammenlagt er der 16 pct. af denne gruppe på førtidspension ifølge deres besvarelse på disse spørgsmål, og det er endda et underkantskøn, fordi en del af dem, der tabte under 15 pct. af erhvervsevnen, og som samtidig får førtidspension, meget vel kan have svaret, at de er i arbejde. Vi beskæftigede os med denne problemstilling i afsnit 3.3 og fandt der, at langt hovedparten af dem, der var på førtidspension på interviewtidspunktet, mente, at de fik det alene pga. ulykken (8 pct.), eller de fik det pga. ulykken og anden årsag (7 pct.). Kun 2 pct. mente, at de fik førtidspension af en helt anden årsag.

I tabel 5.2 belyses, i hvor høj grad forskellige typer af førtidspensionister svarer på spørgsmålet om arbejde og et uddybende spørgsmål om arbejde ved siden af modtagelse af anden offentlig ydelse. Som det fremgår, oplyser mindst 8 pct. af dem, der får førtidspension på interviewtidspunktet, at de er ordinært beskæftiget som lønmodtagere eller selvstændige. Andre er ansat i fleksjob, og omkring 6 pct. oplyser, at de har et deltidsjob ved siden af deres førtidspension.²¹

20. Der blev gennemført en kumulativ logistisk regressionsanalyse, hvor alder, køn, erhvervsuddannelse, hovedbeskæftigelse og samlet erhvervs erfaring på ulykkestidspunktet, året for styrelsens udtalelse, måden, ulykken skete på, og skadens alvor indgår som forklarende faktorer. De tre kategorier, som indgik i den kumulative logistiske regressionsanalyse, var: ordinært arbejde, herunder selvstændig erhvervsdrivende, ansættelse i fleks- og skånejob, førtidspension og uden for erhverv/andet.

21. Müller et al. (2006) finder, at 18-20 pct. af førtidspensionisterne arbejder. Så undersøgelsens førtidspensionister ligger på niveau med nævnte undersøgelsesresultater.

TABEL 5.2

Forskellige former for erhvervsaktivitet på interviewtidspunktet. Særskilt for om skadelidte modtager førtidspension på interviewtidspunktet eller ej og ulykkens betydning for modtagelse af førtidspension. Procent.

Erhvervsaktiviteter på interviewtidspunktet	Førtidspension på interviewtidspunktet				I alt
	Førtidspension alene pga. ulykken	Førtidspension af anden årsag	Førtidspension pga. ulykken og anden årsag	Får ikke førtidspension	I alt
Ordinært arbejde	7	5	8	52	35
Selvstændige og medhjælpende	4	5	0	7	6
Fleksjob og skånejob	6	0	2	23	16
Deltidsjob ved siden af anden offentlig ydelse	6	0	8	1	3
Beregningsgrundlag	380	19	50	752	1.202

Lad os vende tilbage til tabel 5.1. Vi skal også bemærke, at den statistiske analyse viste, at kvinder gennemgående havde en lavere tilknytning til arbejdsmarkedet. Og hvis de havde det, var det hyppigere som ansatte i fleksjob. For det andet viste analysen, at jo yngre skadelidte er, desto hyppigere har de tilknytning til arbejdsmarkedet typisk i form af ustøttet beskæftigelse. For det tredje har ufaglærte mindre hyppigt kontakt med arbejdsmarkedet og i givet fald hyppigere i form af støttet beskæftigelse. Endelig har skadelidte, som i forvejen var bevilget førtidspension eller var hjemmegående, mindre hyppigt tilknytning til arbejdsmarkedet og i givet fald hyppigere i form af støttet beskæftigelse. Disse resultater vises ikke i tabelform, idet de ikke er så kraftige, som den viste i tabel 5.1.

En anden dimension af tilknytning til arbejdsmarkedet er arbejdsomfanget. Det blev i spørgeskemaet målt ved besvarelsen af spørgsmålet: "Hvor mange timer arbejder du normalt om ugen?". De angivne svar har også været underkastet en statistisk analyse, som viste, at det var mest afgørende for arbejdsomfanget, hvorvidt pågældende var ansat på normale vilkår eller i fleksjob eller var selvstændig.²² Derfor indgår denne dimension i hovedspalten i tabel 5.3. Der er tydeligvis en niveauforskel

22. Der har været gennemført en ordinær regressionsanalyse, hvor også faktorerne skadens alvor, måden, ulykken skete på, køn, alder, erhvervsuddannelse, samlet erhvervs erfaring på ulykkestidspunktet og året for styrelsens afgørelse indgik.

mellem arbejdsomfanget mellem ordinært ansatte og selvstændige på den ene side og ansatte i fleks- og skånejob på den anden side. Selvom de ordinært ansatte og selvstændige i gennemsnit arbejder lige meget om ugen, er de ordinært ansattes arbejdstid koncentreret til tider omkring 30 og op til 50 timer, mens der blandt de selvstændige er relativt mange, der arbejder et begrænset antal timer om ugen, og relativt mange, der arbejder rigtig mange timer om ugen.

TABEL 5.3
Ugentlig arbejdstid blandt beskæftigede. Procent.

Samlet ugentlig arbejdstid i timer	Ordinært arbejde	Selvstændige og medhjælpende	Beskæftigede i fleks- og skånejob	Alle beskæftigede
3-14	5	21	13	9
15-19	2	7	32	11
20-24	4	7	32	12
25-29	4	6	17	8
30-36	19	10	2	13
37	50	10	3	33
38-49	11	16	0	8
50 -	6	23	0	6
Gennemsnit i timer	35	35	19	31
Median i timer	37	35	20	34
Beregningsgrundlag	424	70	197	691

Analysen viste også, at kvinder i gennemsnit arbejder ca. 6 timer mindre om ugen end mænd. Endvidere viste analysen, at de personer, som højst fik tilkendt op til 8 pct. mén, i gennemsnit arbejder ca. 5 timer mere end alle andre skadelidte på nær de meget få ulykkesramte, hvis erhvervsevnetab blev vurderet til mindst 50 pct. De arbejder i gennemsnit omkring 13 timer mindre end hovedparten.

5.3 INDTÆGTEN VED ERHVERVSAKTIVITET

Indtægten er en væsentlig motivationsfaktor ved at påtage sig et arbejde. Det foreligger der også oplysninger om fra de tidligere skadelidtes besvarelser af spørgsmålet: *"Hvor stor er din indkomst alt i alt fra denne arbejdsplads – FØR SKAT?"*. Respondenterne kunne så angive et beløb før skat for den udbetalingsperiode, som de plejer at få løn udbetalt i.

Selvstændige fik også stillet dette spørgsmål. Selvom de ikke på samme måde som lønmodtagere får udbetalt faste beløb efter aftale, kan de meget vel have et godt indtryk af, hvad de plejer at have af indkomst før skat fx pr. måned. Godt halvdelen af de selvstændige oplyser en indkomst. Fordelingen af månedslønninger fremgår af tabel 5.4. Mens månedslønningerne for de ordinært ansatte og ansatte i fleks- og skånejob centrerer sig omkring et tyngdepunkt, er de selvstændiges månedslønninger meget mere spredt ud over indtægtsintervallet, hvilket også modsvarer deres arbejdsindsats, jf. tabel 5.3.

TABEL 5.4

Månedlig indtægt blandt de tre typer af beskæftigede. Procent.

Månedlig indtægt	Ordinært ansatte	Selvstændige og medhjælpende	Beskæftigede i fleks- og skånejob	Procent
0 - 5.999	4	14	8	6
6.000 - 9.999	2	0	6	3
10.000 - 13.999	4	11	4	5
14.000 - 15.999	3	2	3	3
16.000 - 17.999	6	2	17	9
18.000 - 19.999	7	0	12	8
20.000 - 21.999	12	14	17	14
22.000 - 25.999	23	9	16	20
26.999 - 29.999	15	5	10	13
30.000 - 34.999	10	9	4	8
35.000 - 39.999	5	11	1	4
40.000 - 49.999	5	7	1	4
50.000 -	5	18	2	5
Gennemsnitlig indtægt	25.881	31.036	19.615	24.392
Median indtægt	24.000	26.500	19.750	22.000
Beregningsgrundlag	394	44	184	622

Anm.: Otte personer er udeladt af beskrivelsen, fordi deres beregnede timeløn enten var over 3.000 kr., eller deres månedsløn var over 150.000 kr. Så høje værdier, vurderer vi, skyldes registreringsfejl eller anden fejl.

Månedslønningerne har også været underkastet en statistisk analyse, som viste, at ansatte i fleks- og skånejob har markant mindre månedsløn end ordinært ansatte.²³ Selvstændiges månedslønninger er ganske vist højere

23. Der har været gennemført en ordinær regressionsanalyse, hvor også faktorerne skadens alvor, måden, ulykken skete på, køn, alder, erhvervsuddannelse, samlet erhvervs erfaring på ulykkestidspunktet og året for styrelsens afgørelse indgik.

end ordinært ansattes. Men i en statistisk analyse, hvor andre forklarende faktorer indgår, er ordinært ansattes månedsløn ikke signifikant mindre end selvstændiges oplyste månedsindtægt. Den store forskel i tabel 5.4 skyldes også andre forhold, herunder navnlig, at beskæftigede med mellemlange og længerevarende uddannelser har højere månedslønninger end ufaglærte og personer med elev- eller lærlingeuddannelse, og ikke mindst at mænd hyppigere er selvstændige, og mænd gennemgående har højere månedslønninger end kvinder.

Analysen viste også, at skadelidte, der fik deres afgørelse i 1997, er tilbøjelige til at have samme månedsløn som dem, der fik deres afgørelse i 2002. Ulykkens alvor målt ved tabt erhvervsevne har kun betydning for månedslønnens størrelse for den gruppe, som er allerhårdest ramt. Nemlig gruppen med over 50 pct. tabt erhvervsevne. De havde en markant lavere månedsløn, hvilket givetvis hænger sammen med deres lavere ugentlige timetal. Måske har de også en anden slags arbejde med lavere løn.

Ud fra indtægten og ugentlig arbejdstid er der beregnet en timeløn. De tre typer af beskæftigelse er det forhold, som bidrager mest til at forklare variationen i timelønnen, hvorfor fordelingen af timelønnen beskrives særskilt for hver af de tre typer, jf. tabel 5.5.

Som det også fremgår af tabel 5.5, oppebærer ansatte i fleks- og skånejob den allerhøjeste timeløn efterfulgt af de selvstændige. De ordinære ansatte har den markant laveste timeløn. Den statistiske analyse viste også, at kvinder har en markant lavere timeløn end mænd, og ansatte med mellemlange og lange videregående uddannelser har markant højere timelønninger.²⁴

Det er bemærkelsesværdigt, at ulykkens alvor ikke har nogen direkte betydning for timelønnen, men altså kun for den præsterede arbejdsindsats og dermed for månedslønnen.

24. Der blev brugt de samme forklarende faktorer som ved analysen af månedslønningerne.

TABEL 5.5

Beregnete timelønninger for beskæftigede. Særskilt for ansatte i ordinære job, fleksjob og selvstændige. Procent.

Beregnet timeløn	Ordinært ansatte	Selvstændige og medhjælpere	Fleks- og skånejob	I alt
30 – 69	1	14	6	3
70 – 89	2	5	0	1
90 – 109	7	5	4	6
110 – 129	13	7	4	10
130 – 139	11	7	4	9
140 – 149	8	5	3	7
150 – 169	24	5	6	17
170 – 189	12	2	7	10
190 – 209	6	9	13	9
210 – 249	7	9	11	9
250 – 299	4	9	15	8
300 – 349	0	7	15	5
350 – 499	1	9	6	3
500 – 699	2	2	4	3
700 -	1	5	2	1
Gennemsnitlig timeløn	177	230	248	202
Median timeløn	156	195	219	165
Beregningsgrundlag	393	43	183	619

5.4 DAGLIG FLEKSIBILITET I MØDETIDER

Tidligere skadelidte kan have behov for forskellige tilpasninger af arbejdsvilkårene, så de bedre kan udnytte deres resterende arbejdsevne. Ovenfor har vi beskrevet variationen i arbejdsomfanget pr. uge. I undersøgelsen er skadelidte blevet spurgt om deres muligheder for fleksibilitet i det daglige fremmøde ved spørgsmålet: *”Kan du komme og gå på din arbejdsplads, som du vil, afhængigt af dit velbefindende?”*. De fortrykte svarmuligheder fremgår af forspalten i tabel 5.6.

Besvareelserne peger på, at jo mere skadelidte er kommet til skade, desto større er deres mulighed for selv at bestemme, hvornår de møder frem på arbejdspladsen. Det synes som om, at det især er de skadelidte, hvis erhvervsevnetab er mindst 50 pct., som især nyder godt af denne fleksibilitet. Flexibiliteten ser også ud til at være en del af ansættelsesvilkårene i fleks- og skånejobbene.

TABEL 5.6

Beskæftigedes muligheder for daglig fleksibilitet i fremmødet på arbejdspladsen. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. ménggrad. Procent.

	Erhvervsevnetab				Ménggradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)		I alt	
	15	20-25	30-45	50- 100	Méngrad under 5 pct. ¹	5-8 pct. 10- 100 pct.		
<i>Kan du komme og gå på din arbejdsplads, som du vil, afhængigt af dit velbefindende?</i>								
Ja, helt frit, som jeg vil.	29	30	32	45	17	30	24	31
Ja, inden for arbejdspladens almindelige flekstid.	13	13	15	5	10	10	19	12
Ja, efter aftale med lederen.	11	8	12	20	7	7	55	11
Ja, jeg er min egen leder.	4	9	5	6	15	7	7	7
Nej, ingen fleksibilitet i mødetiderne.	42	40	36	24	51	46	46	40
Beregningsgrundlag	194	166	81	83	41	70	59	694

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes ménggrad, som skadelidte, hvis ménggrad er vurderet til at være under 5 pct.

5.5 FÆRDIGGØRELSE AF UDDANNELSE

En særlig interesse knytter sig til uddannelsessøgendes færdiggørelse af deres uddannelse eller kursus, som de var i gang med på ulykkestidspunktet. 58 personer var på ulykkestidspunktet i gang med en uddannelse eller kursusforløb. I gennemsnit manglede de 18 måneder i at have færdiggjort deres uddannelse. Ud af de 58 personer har 22 (38 pct.) helt opgivet at blive færdig. 34 personer (59 pct.) er blevet færdige, og to personer (3 pct.) er stadig i gang. Det er et lille materiale at forholde sig til, og så længe der ikke vides noget nærmere om, hvilke uddannelser det drejer sig om, er det svært at sige, om mønsteret for færdiggørelse af uddannelsen er normalt eller ej.

5.6 OPRETTELSE AF EGEN VIRKSOMHED

Der knytter sig også særlig interesse til, om skadelidte i særlig høj grad skulle have igangsat egen virksomhed. Derfor fik samtlige skadelidte stillet spørgsmålet: *"Har du startet eller udvidet egen virksomhed efter ulykken?"*. Besvarelsen fremgår af tabel 5.7. 8 pct. har startet egen virksomhed, og 2 pct. har udvidet en allerede eksisterende virksomhed.

Den særlige interesse for igangsættelse af egen virksomhed beror på to forhold. For det første kan vanskeligheder med at komme tilbage på arbejdsmarkedet motivere nogle til at oprette egen virksomhed, som de måske bedre kan indrette mere fleksibelt efter egne behov end et almindeligt job som lønmodtager. For det andet kan dette alternativ blive yderligere næret af et erstatningsbeløb, som de ved skæbnens ugunst pludselig har uden at skulle igennem en kreditvurdering og nærmere forretningsmæssig vurdering fra en finansiel kreditor. Det har været undersøgt, om der er nogle faktorer, som særligt påvirker, om skadelidte er tilbøjelige eller ej til at igangsætte egen virksomhed. Det synes kun at variere markant med skadelidtes køn derved, at mænd hyppigere end kvinder starter eller udvider egen virksomhed.

Der er ikke fulgt nærmere op på, hvorvidt skadelidte har finansieret denne igangsættelse eller udvidelse med erstatningsbeløb, eller initiativet primært er begrundet i vanskeligheder med at få en tilknytning til arbejdsmarkedet via et job som lønmodtager.

TABEL 5.7

Skadelidtes oprettelse eller udvidelse af egen virksomhed. Særskilt for mænd og kvinder. Procent.

	Mand	Kvinde	I alt
Startet egen virksomhed	10	6	8
Udvidet eksisterende virksomhed	3	1	2
Har ikke gjort nogen af delene	86	93	90
Beregningsgrundlag	448	753	1.201

5.7 AFSLUTNING

De klassiske forhold, der påvirker personers arbejdsmarkedsdeltagelse, såsom erhvervsuddannelse og uddannelsens varighed, køn og alder påvirker også skadelidtes efterfølgende deltagelse. Meget naturligt kommer ulykkens alvor målt ved størrelsen af erhvervsevnetabet og evt. méngrad som en yderligere afgørende faktor. Denne faktor påvirker meget naturligt, hvem der får førtidspension, mulighed for ansættelse i fleks- og skånejob eller ordinær ansættelse, hvem der evt. bliver selvstændig foruden det arbejdsomfang, som skadelidte vælger at præstere. Disse ansættelsesformer er også medbestemmende for, hvilket arbejdsomfang de beskæftigede kommer til at præstere. Ansættelse i fleks- og skånejob medfører automatisk en øvre grænse for arbejdsomfanget, og tilværelsen som selvstændig giver også mulighed for fleksibilitet i arbejdsindsatsen afhængig af ambitionsniveauet mv.

Timelønnen viste sig at være afhængig af de sædvanlige forhold som faglige kvalifikationer og køn. For disse skadelidte er timelønnen imidlertid også ganske afhængig af typen af beskæftigelse. I gennemsnit oppebærer ansatte i fleks- og skånejob nemlig en højere timeløn end ordinært ansatte medarbejdere og selvstændige, som har oplyst deres indtægt og arbejdsomfang. Derved har ordinært ansatte og tidligere skadelidte den laveste timeløn, når der tages højde for betydningen af de andre kendte faktorer. Det er bemærkelsesværdigt, at ulykkens alvor slet ikke har nogen betydning for timelønnen, når der korrigeres for andre betydende forhold.

Sammen med arbejdsomfanget bestemmer timelønnen så månedslønnen. Fordi ansatte i fleks- og skånejob har markant lavere ugentlig arbejdstid end de andre beskæftigede, ender det med, at de får den laveste månedsløn, selvom de oppebærer den højeste timeløn.

Sammenfattende kan vi sige, at ulykkens alvor øver sin indflydelse på tilknytningen til arbejdsmarkedet ved først og fremmest at påvirke, om de skadelidte kommer ud på arbejdsmarkedet og på hvilken måde. Om det bliver på ordinære vilkår, eller det bliver i form af beskyttet beskæftigelse. Og disse vilkår er også med til at påvirke arbejdsomfanget og timelønnen.

Det ser ud til, at skadelidte i middelsvær og alvorlig grad efter omstændighederne kan få et rimeligt udbytte af deres indsats på arbejdsmarkedet ved at komme i et fleks- eller skånejob. Skadelidte, der

ansættes på ordinære vilkår, opnår ikke så godt et udbytte af deres indsats. Til gengæld opnår de i gennemsnit højere månedsløn end ansatte i fleksjob, fordi de arbejder en del mere.

OFFENTLIG FORSØRGELSE SIDEN ARBEJDSSKADE- STYRELSENS UDTALELSE

6.1 INDLEDNING

I dette kapitel beskriver vi skadelidtes forsørgelsesgrundlag i årene efter deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen, således som det opgøres med udgangspunkt i offentlige registre, som er samlet i det såkaldte DREAM-register. Det er undersøgelsens population, som den fremgår af bilaget, der beskrives. Det vil sige, at skadelidte, som fik deres udtalelse i 1997, kom til skade i 1990-1997 og var 18-50 år på ulykkestidspunktet. Skadelidte, som fik deres udtalelse i 2002, kom til skade i 1995-2002 og var 18-55 år på ulykkestidspunktet.

6.2 FORSØRGELSESGRUNDLAG I TIDEN EFTER UDTALELSEN FRA ARBEJDSSKADESTYRELSEN

Skadelidte med udtalelse fra 1997 kan følges i 9 hele år efter datoen for deres udtalelse. Skadelidte med udtalelse fra 2002 kan følges i 4 hele år efter datoen. Efterfølgende år regnes fra datoen for udtalelsen og løbende uger herefter (52 uger = 1. år, 53-104 uger = 2. år osv.). Selvforsørgelse er opgjort residualt, dvs. uger, hvor skadelidte efterfølgende ikke er registeret for at have modtaget nogen offentlig

forsørgelse og heller ikke løntilskud til sin ansættelse som aktiveret ledig eller i form af ansættelse i fleksjob. Beskæftigelse består således af den rene selvforsørgelse plus ansættelse i fleksjob. Resultatet angives som en andel af et efterfølgende år, hvor skadelidte har modtaget en bestemt offentlig ydelse eller gruppe af ydelser eller slet ikke har modtaget nogen offentlig ydelse, dvs. været helt selvforsørgende. Resultaterne er sammenfattet i to nogenlunde overskuelige tabeller 6.1 og 6.2. Det tilgrundliggende materiale er medtaget som bilagstabeller B.6.1-6.12, jf. bilag til kapitel 6. Resultaterne opgøres særskilt for årene 1997 og 2002 for udtalelse og intervaller af erhvervsevnetab.

I tabel 6.1 betyder fx tallet 21 pct. for skadelidte, som i 1997 blev vurderet til at have et erhvervsevnetab på 15 pct., at vedkommende gruppe af skadelidte i gennemsnit var på sygedagpenge i 21 pct. af tiden det første år efter datoen for udtalelsen. De var selvforsørgende 42 pct. af det første år efter udtalelsen. I det fjerde år efter udtalelsen var denne gruppe i gennemsnit på sygedagpenge i 7 pct. af tiden og selvforsørgende i 48 pct. af tiden.

I tabellens yderste kolonne til højre fremgår det, hvilket beregningsgrundlag, der er brugt til at beregne hver procent i hver linie. Vi ser således, at der indgik 266 personer i beregningen af procenterne for forsørgelsesgrundlaget det første år blandt den gruppe af personer, som i 1997 fik vurderet deres erhvervsevnetab til 15 pct. I det fjerde år indgår der 260 skadelidte i dette beregningsgrundlag for denne gruppe af skadelidte. Nedgangen på seks skadelidte skyldes, at de enten er døde eller udvandret. Skadelidte indgår i øvrigt kun i beregningen det pågældende år, hvis de kan indgå hele året. Sammentælling i tabellen viser, at der indgår 1.586 skadelidte i beregningsgrundlaget det første år. Der var 1.595 skadelidte i populationen, som fik en udtalelse i 1997, jf. tabel B.1 i bilag. Forskellen skyldes ligeledes, at ni skadelidte er døde eller udvandret inden for det første år efter, at de fik deres udtalelse.

Der er et klart mønster i hver af de to tabeller. Skadelidte er mindre selvforsørgende og tilsvarende hyppigere på førtidspension, jo mere erhvervsevne de har tabt. Endvidere bruges ansættelse i fleksjob til skadelidte, som i middelsvår grad er kommet til skade.

Når vi sammenligner skadelidte, som fik en udtalelse i henholdsvis 1997 og 2002, er der nogle fremtrædende forskelligheder i udviklingen i deres forsørgelsesgrundlag. For det første er ansættelse i fleksjob meget mere benyttet for skadelidte, som fik deres udtalelse i

2002 frem for i 1997. Det gælder de skadelidte, som fik tilkendt erstatning for tabt erhvervsevne. For det andet har skadelidte, som fik deres udtalelse i 2002, højere beskæftigelsesfrekvens målt ved den samlede beskæftigelse i fleksjob og ren selvforsørgelse. Dette dækker dog over, at ren selvforsørgelse er lavere for de skadelidte, som fik deres udtalelse i 2002 frem for i 1997. Igen gælder sammenhængen de skadelidte, som fik tilkendt erstatning for tabt erhvervsevne. For det tredje er førtidspensionering mindre benyttet for skadelidte, som fik deres udtalelse i 2002 frem for i 1997, hvilket afspejler den stigende brug af ansættelse i fleksjob. Til gengæld er flere blandt skadelidte med udtalelse fra 2002 forsøret på kontanthjælp, måske også fordi de ikke får sygedagpenge så hyppigt, som det var tilfældet for skadelidte, der fik udtalelser i 1997.

TABEL 6.1

Andelen af året, skadelidte har været forsørget af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsørget. Særskilt efter omfanget af tabt erhvervsevne for skadelidte, som fik deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen i 1997. Procent.

År efter ulykken	Sygedagpenge	A-dagpenge	Kontanttiljælp	Førtidspension	Flexjob	Uddannelse	Selvforsørgelse	Beregningsgrundlag
<i>Erht = 0</i>								
1	11	8	11	11	0	4	57	743
4	6	6	9	15	3	3	59	725
9	8	5	6	17	6	1	57	706
<i>Erht = 15</i>								
1	21	7	17	9	0	3	42	266
4	7	5	13	18	6	3	48	260
9	8	3	4	25	12	0	48	256
<i>Erht = 20-25</i>								
1	24	5	16	17	1	1	36	228
4	5	5	15	29	6	1	41	225
9	5	5	4	33	11	0	42	221
<i>Erht = 30-45</i>								
1	31	2	12	24	0	0	31	84
4	8	2	7	37	6	0	39	83
9	2	1	0	47	12	0	38	80
<i>Erht = 50-60</i>								
1	22	2	5	59	1	0	11	153
4	4	1	3	72	6	0	12	151
9	1	1	1	76	8	0	13	149
<i>Erht = 65-</i>								
1	6	0	1	89	0	0	3	112
4	1	0	0	95	2	0	2	112
9	1	0	0	92	3	0	4	108

Anm.: Erht = Erhvervsevnetab.

TABEL 6.2

Andelen af året, skadelidte har været forsørget af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsørget. Særskilt efter omfanget af tabt erhvervsevne for skadelidte, som fik deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen i 2002. Procent.

År efter ulykken	Sygedagpenge	A-dagpenge	Kontanthjælp	Førtidspension	Flexs-job	Uddannelse	Selvforsørgelse	Beregningsgrundlag
<i>Erht = 0</i>								
1	8	6	9	14	4	3	56	941
2	8	6	9	15	6	3	54	935
4	7	4	7	17	7	2	55	928
<i>Erht = 15</i>								
1	13	8	19	7	7	3	45	414
2	11	7	16	8	12	2	43	412
4	9	5	11	11	17	1	46	408
<i>Erht = 20-25</i>								
1	15	5	25	9	13	2	32	383
2	8	4	22	14	17	2	32	384
4	6	5	14	18	22	2	33	380
<i>Erht = 30-45</i>								
1	13	3	16	15	30	1	22	291
2	6	3	14	20	36	1	20	292
4	4	2	11	27	37	1	18	290
<i>Erht = 50-60</i>								
1	11	2	14	35	21	0	16	159
2	4	2	11	44	25	0	14	157
4	2	1	7	50	27	0	13	157
<i>Erht = 65-</i>								
1	6	0	3	85	3	0	4	275
2	1	0	2	90	3	0	3	274
4	0	0	1	91	4	0	4	270

Anm.: Erht = Erhvervsevnetab.

PROCESSEN EFTER ULYKKEN

7.1 INDLEDNING

Efter en ulykke igangsætter sundhedsvæsenet den nødvendige medicinske og kirurgiske behandling. Det sker hovedsageligt, mens skadelidte er sygemeldt. Hertil kommer evt. socialforvaltningens tilbud om arbejdsprøvning, praktik, revalidering mv. i forlængelse af en sygeperiode. Tilbud om fleksjob er en del af de kommunale støttemuligheder til personer med nedsat arbejdsevne. Ved siden af disse offentlige tilbud har virksomhederne muligheder for at tilpasse arbejdspladsen til den skadelidte medarbejder. Det drejer sig bl.a. om nedsat arbejdstid, særlig indretning og tilpasning af arbejdspladsen og mulighed for en anden arbejdsfunktion på arbejdspladsen eller i virksomheden. Det drejer dette kapitel sig om.

7.2 SYGEMELDING FRA ARBEJDSPLADSEN

Når der sker en ulykke, vil skadelidte typisk kontakte en læge eller skadestue og derfra blive visiteret andetsteds hen. Men derfor er det ikke sikkert, at en konsultation resulterer i en egentlig sygemelding fra arbejdspladsen. I spørgeskemaundersøgelsen registrerer vi en sygemelding som en bekræftelse på spørgsmålet: *"Var du på noget*

tidspunkt efter ulykken sygemeldt fra arbejdet som følge af ulykken?“. Spørgsmålet er stillet til personer, som havde et arbejde på ulykkestidspunktet. Der er ikke voldsom variation mellem skadelidte med forskellige baggrundsforhold. Der findes endog meget slemt tilskadekomne, som ikke mener, at de var sygemeldt fra arbejdet. Måden, som ulykken foregik på, har åbenbart indflydelse på, om skadelidte sygemeldes, jf. tabel 7.1. Alle voldsepisoder blandt beskæftigede i materialet gav anledning til sygemelding. Hver tiende af de piskesmældsramte blev formentlig ikke sygemeldt.

TABEL 7.1

Sygemeldt fra arbejdspladsen grundet ulykken. Særskilt efter måden, ulykken skete på. Procent.

	Piske- smælds- ulykke	Andre færdsels- uheld	Volds- episode	Anden ulykke	I alt
Sygemeldt	91	95	100	95	93
Ej sygemeldt	9	5	0	5	7
Beregnings- grundlag	523	376	23	150	1.072

Selvom ulykken giver anledning til en sygemelding fra arbejdspladsen, behøver sygemelding ikke ske umiddelbart efter ulykken. Det ved vi også fra spørgeskemaundersøgelsen. Det viser sig, at måden, som ulykken skete på, ser ud til at påvirke, om sygemelding sker straks eller senere, jf. tabel 7.2. Voldsepisoder giver alle anledning til sygemeldinger, og de sker næsten alle med det samme. Når piskesmældsulykker medfører sygemelding, sker det for hver femte først efter nogen tid. I gennemsnit ligger tidsforskydningen på knap 5 måneder blandt samtlige skadelidte, der først blev sygemeldt efter ulykkesdagen, men det er et begrænset antal, der trækker gennemsnittet så højt op. Medianen for tidsforskydningen er nemlig blot en halv måned. Gennemsnittet for tidsforskydningen blandt ofre for piskesmældsulykker er blot 2,7 måneder, og medianen er knapt en halv måned.

TABEL 7.2

Sygefraværets placering i forhold til ulykkestidspunktet. Særskilt efter måden, ulykken skete på. Procent.

	Piske- smælds- ulykke	Andre færdsel- uheld	Volds- episode	Anden ulykke	I alt
Sygemeldt fra ulykkesdagen	80	94	96	90	87
Sygemeldes senere end ulykkesdagen	20	6	4	10	13
Beregningsgrundlag	477	356	23	141	997

De skadelidte, som oplyste om en sygemelding fra en arbejdsplads, blev også bedt om at oplyse om dennes varighed i år, måneder og dage. For nogle ligger denne sygemelding langt tilbage i tiden, hvorfor oplysningen for deres vedkommende formentlig er noget usikker. Varigheden kan også være begrebsmæssig vanskelig i den situation, hvor skadelidte har mistet sit oprindelige job, og kommunen stiler efter et fleksjob eller førtidspension, eller de er bevilget. I tabel 7.3 angives den gennemsnitlige varighed suppleret med medianen i måneder. Som det indirekte fremgår af tabellen, er der en gruppe skadelidte, der har meget lange sygemeldinger, eftersom den gennemsnitlige varighed af sygemelding er så meget højere end medianen. Forskellen er især udtalt for de mindst tilskadekomne, altså de skadelidte med lavt erhvervsevnetab, eller for dem, som udelukkende fik tilkendt mén, eller ingen af delene.

I undersøgelsen har vi også oplysning om andelen, der på et eller andet tidspunkt efter ulykken har haft beskæftigelse som lønmodtager eller som selvstændig, jf. tabel 7.4. Disse andele er sammenlignelige med andelen, der er i beskæftigelse på interviewtidspunktet, jf. tabel 5.1. Tallene i tabel 7.4 kan være lidt overvurderede med nogle aktiveringsforanstaltninger, men allerhøjest med 8 pct. (af 1.182). Der er altså omkring 10 pct. flere, der på et eller andet tidspunkt har været i beskæftigelse, men som ikke er det på interviewtidspunktet. Det harmonerer nogenlunde med andelen, der er ledige eller aktiverede på interviewtidspunktet.

TABEL 7.3

Sygemeldingens varighed i måneder. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. ménggrad. Procent.

	Erhvervsevnetab				Ménggradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20-25	30-45	50-100	Ménggrad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10-100 pct.	
Gennemsnit	14	13	16	19	11	8	12	15
Median	6	6	11	11	3	3	4	6
Beregningsgrundlag	220	184	114	233	49	69	61	930

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes ménggrad, som skadelidte, hvis ménggrad er vurderet til at være under 5 pct.

TABEL 7.4

Andelen af skadelidte, der på et eller andet tidspunkt efter ulykken har haft et lønnet arbejde. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. ménggrad. Procent.

	Erhvervsevnetab				Ménggradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20-25	30-45	50-100	Ménggrad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10-100 pct.	
Beregningsgrundlag	87	83	72	54	90	90	91	77
	278	241	134	296	62	97	74	1.182

Anm.: 22 skadelidte, der modtog førtidspension på ulykkestidspunktet, eller hvis hovedaktivitet var "Andet", indgår ikke i opgørelsen.

Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes ménggrad, som skadelidte, hvis ménggrad er vurderet til at være under 5 pct.

Det er også interessant, hvor skadelidte, der var i beskæftigelse på ulykkestidspunktet, kommer hen, hvis og når de kommer i beskæftigelse igen første gang efter sygemeldingen. Det fremgår af tabel 7.5. Det er ikke så overraskende, at hvis skadelidte ikke kan forblive hos sin

hidtidige arbejdsgiver, er den nye arbejdsgiver mere tilbøjelig til at betinge en ansættelse med, at det sker i form af støttet beskæftigelse hyppigst som fleksjob. Statistiske analyser viser, at der er en tilbøjelighed til, at det er de skadelidte, som har lidt et erhvervsevnetab, der hyppigst kommer til en anden arbejdsgiver efter sygemeldingen. Men det beror også på andre forhold. Skadelidte med administrativt arbejde forbliver typisk hos samme arbejdsgiver ligesom skadelidte, der mindst har en lærlinge- eller elevuddannelse.

TABEL 7.5

Hvilken arbejdsgiver arbejdede skadelidte hos første gang efter sygemelding og evt. foranstaltninger? Særskilt for typen af det første egentlige arbejde efter ulykken og evt. sygemelding og evt. foranstaltninger. Procent.

	Ordinært arbejde	Fleksjob	Løntilskudsjob for førtidspensionister	I alt
Samme arbejdsgiver	58	24	11	50
Hos anden arbejdsgiver	32	64	67	39
Fortsatte som selvstændig	4	3	0	3
Begyndte som selvstændig	1	0	0	1
Ikke i arbejde, da ulykken skete	5	6	22	6
Ved ikke	0	2	0	1
Beregningsgrundlag	564	132	27	723

Anm.: Der indgår sygemeldte skadelidte, der på et eller andet tidspunkt har været i beskæftigelse efter ulykken, dog ikke de personer, der ikke fandt noget arbejde efter en aktiveringsperiode efter ulykken, og heller ikke dem, der svarer, at deres første job efter ulykken var "Andet". De 22 personer, der ikke var med i beregningsgrundlaget i tabel 7.4, indgår heller ikke.

Fortsætter skadelidte hos den samme arbejdsgiver, er de helt overvejende tilbøjelige til at fortsætte på samme vilkår altså i modsætning til at få en ny ansættelseskontrakt, hvilket formentlig også har noget med sygeperiodens varighed at gøre. Selv hvis skadelidte fortsætter i fleksjob hos sin hidtidige arbejdsgiver, opfatter de det åbenbart i høj grad som på hidtidige vilkår, hvorved de vel forstår arbejdsvilkår og arbejdsområder, selvom det jo er på nedsat tid og måske også andre ændringer, herunder lønforhold, jf. tabel 7.6.

TABEL 7.6

Udarbejdelse af ny ansættelseskontrakt eller fortsættelse på hidtidige vilkår blandt skadelidte, der forblev hos samme arbejdsgiver. Særskilt for typen af det første egentlige arbejde efter sygemelding og evt. foranstaltninger. Procent.

	Ordinært arbejde	Fleks-job	Løntilskudsjob for førtidspensionister	I alt
Ny ansættelseskontrakt	16	53	67	19
Fortsættelse på hidtidige vilkår	84	47	33	80
Ved ikke	1	0	0	1
Beregningsgrundlag	329	32	3	364

Der knytter sig også interesse til aflønningen i det første job efter sygeperioden. Statistiske analyser viser, at jo længere sygeperioden har varet, og jo mere erhvervsevne de har tabt som følge af ulykken, desto mere tilbøjelige er skadelidte til at forblive på samme løn eller gå ned i løn.²⁵ Disse resultater er imidlertid ikke i modstrid med, at vi i kapitel 5 fandt, at ansatte i fleksjob på interviewtidspunktet i gennemsnit havde højere timeløn end de ordinært ansatte, selvom de selv rapporterer, at de hyppigere – ved deres første ansættelse efter sygeperioden – oplever lavere timeløn end de skadelidte, som ved deres første ansættelse ansættes i et ordinært job, jf. tabel 7.7.

Når nogle oplever mindre timeløn, hænger det også sammen med, at de ved det første job efter sygeperioden overtager (delvist) andre arbejdsopgaver, enten fordi de pga. helbredsforhold ikke kan udføre deres hidtidige arbejdsopgaver, eller fordi arbejdsopgaverne i deres fravær er overtaget af andre, eller slet og ret fordi de har måttet skifte arbejdsplads, jf. tabel 7.8.

25. Der blev brugt en kumulativ logistisk regressionsanalyse, hvor de forklarende faktorer var skadens alvor, måden, ulykken skete på, køn, alder, erhvervsuddannelse, samlet erhvervs erfaring på ulykkestidspunktet, kategoriseret erhvervsområde, skadelidtes hovedaktivitet på ulykkestidspunktet, sygeperiodens varighed og året for styrelsens afgørelse.

TABEL 7.7

Højere, lavere eller uændret timeløn i jobbet efter sygeperioden i sammenligning med tidligere job. Særskilt for typen af det første egentlige arbejde efter sygemelding og evt. foranstaltninger. Procent.

	Ordinært arbejde	Fleksjob	Løntilskudsjob for førtidspensionister	I alt
Større timeløn	11	11	15	12
Mindre timeløn	22	55	69	29
Uændret timeløn	64	32	12	56
Ved ikke	3	2	4	3
Beregningsgrundlag	556	131	26	713

Anm.: Samme afgrænsning som ved tabel 7.5.

TABEL 7.8

Udførte skadelidte de samme arbejdsopgaver som før ulykken? Særskilt for typen af det første egentlige arbejde efter sygemelding og evt. foranstaltninger. Procent.

	Ordinært arbejde	Fleksjob	Løntilskudsjob for førtidspensionister	I alt
Helt de samme arbejdsopgaver	42	8	4	34
Delvist de samme arbejdsopgaver	21	16	15	20
Helt andre arbejdsopgaver	37	77	81	46
Ved ikke	0	0	0	0
Beregningsgrundlag	559	132	27	718

Anm.: Samme afgrænsning som ved tabel 7.5.

7.3 OPLEVEDE BEHOV FOR TILPASNINGER PÅ ARBEJDSPLADSEN

Nu har vi erfaret, at mindst 50 pct. fortsætter hos den samme arbejdsgiver efter ulykken. For at fortsætte i det samme job eller på samme arbejdsplads, hvis det er helbredsmæssigt forsvarligt og muligt, kan der være behov for forskellige tilpasninger i arbejdssituationen lige fra hjælpemidler, nedsat arbejdstid, mindre arbejdspress og til et egentligt skånejob i form af fleksjob eller skånejob for førtidspensionister. Undersøgelsen har fokuseret på fem dimensioner af sådanne virksomhedsbaserede tilpasninger af arbejdssituationen for at kunne

beholde vedkommende som medarbejder. I spørgeskemaundersøgelsen stilles alle de samme fem spørgsmål, uanset hvor lidt eller meget de er kommet til skade. Spørgsmålene drejer sig om tilbud fra den arbejdsplads, som skadelidte var ansat på, da ulykken skete. Spørgsmålene havde formen: *"Fik du tilbudt <tilpassende foranstaltning>, og blev dette iværksat?"*. Der var så de følgende fem svarmuligheder, der gensidigt udelukkede hinanden.

1. Ja, tilbudt og iværksat
2. Ja, tilbudt, men ikke iværksat pga. manglende behov
3. Ja, tilbudt, men ikke iværksat pga. andre forhold
4. Nej, ikke tilbudt, men havde behov
5. Nej, ikke tilbudt, havde ikke behov.

Spørgsmålene besvares kun af ansatte lønmodtagere. De selvstændige holdes udenfor. Der er 1-2 pct. af de ansatte, der afkrydser svarmulighed nr. 2, og 3-5 pct., der afkrydser svarmulighed nr. 3. 34-48 pct. afkrydsede svarmulighed nr. 5. Der kan være tvivl om, hvorvidt personer, som afkrydsede svarmulighed nr. 3, selv mente, at de havde et behov for tilpasning. Vi vedtager imidlertid, at de ikke havde et behov. Vi går herefter ud fra, at skadelidte, som selv mente, at de havde et behov for den pågældende tilpasning af arbejdspladsen, har afkrydset svarmulighed nr. 1 eller nr. 4. Andelene med oplevet behov fremgår af tabel 7.9. Blandt skadelidte med nedsat erhvervsevne varierer behovet fra 42 til 59 pct., og blandt de resterende fra 32 til 56 pct. Skadelidte med det største erhvervsevnetab er tilbøjelige til at angive lavere behov for tilpasninger på den oprindelige arbejdsplads. Det er givetvis, fordi forsat ansættelse var urealistisk, og førtidspension var den mest realistiske udgang på sagen. Der er i øvrigt ikke stor forskel på de to hovedgrupper af skadelidtes oplevede behov for tilpasninger, som man måske skulle tro.

Oplevelsen af de fem behov for tilpasninger på arbejdspladsen har også været underkastet statistisk analyse, som for det første viste, at det især er personer med mellemlange eller lange videregående uddannelse og anden faglig eller kort videregående uddannelse, som oplever behovene for tilpasninger. Det er i mindre grad personer med lærlinge-/elevuddannelser eller de ufaglærte, som oplever behovene. For det andet viste analyserne, at personer, som havde kontorarbejde, hyppigst oplevede behov for tilpasninger efterfulgt af personer med

håndværksarbejde. Salgsarbejdere oplevede mest sjældent behov for tilpasninger lige som medarbejdere i landbrug, gartnerier, fiskeri og skovbrug.²⁶

TABEL 7.9

Beskæftigede skadelidtes behov for tilpasninger i en fortsat ansættelse på arbejdspladsen. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad. Procent.

	Erhvervsevnetab				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15-20	20-30	30-45	45-100	Mén- grad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10- 100 pct.	
<i>Skadelidtes oplevede behov for ...</i>	15	25	45	100				
Andet ordinært job	56	50	53	48	40	44	46	50
Nedsat arbejdstid	59	57	58	51	38	48	56	54
Særlig indretning eller tilpasning på arbejdspladsen	51	50	48	42	42	42	43	46
Fleksjob	40	42	47	43	32	34	40	41
Andet ordinært job, hvor der ikke kræves fuld arbejdsindsats	48	45	48	42	32	35	37	43
Beregningsgrundlag	242	215	129	275	60	86	70	1077

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.

7.4 GENNEMFØRTE TILPASNINGER

De gennemførte tilpasninger er højst halvdelen af de ansatte skadelidtes egne behov for tilpasninger, jf. tabel 7.10. Statistiske analyser viser imidlertid, at iværksættelse af tilpasninger slet ikke beror på omfanget af tabt erhvervsevne eller méngrad, selvom de oplevede behov heller ikke

26. Analyserne er gennemført ved brug af binære logistiske regressionsanalyser, hvor de forklarende faktorer var skadens alvor, måden, ulykken skete på, køn, alder, erhvervsuddannelse, samlet erhvervs erfaring på ulykkestidspunktet, kategoriseret erhvervsområde og året for styrelsens afgørelse.

varierede dramatisk med ulykkens alvor. Det vil altså sige, at skadelidte, som vurderes til at have pådraget større eller mindre mén, ligeså hyppigt får gennemført en arbejdstilpasning, som skadelidte, der har tabt mere eller mindre af deres erhvervsevne.²⁷ I kapitel 5 erfarede vi ganske vist, at alvorligt skadelidte i høj grad ophørte med at arbejde. Det er så blandt den begrænsede andel, der fortsatte med at arbejde på samme arbejdsplads, at tilpasninger i arbejdssituation optræder.²⁸

Derimod varierer iværksættelse af tilpasninger med den måde, som ulykken skete på alt andet lige. Derfor er tabel 7.10 opdelt efter denne måde. Personer, som er kommet til skade ved en piskesmældsulykke, andre færdselsuheld eller en voldsepisode, får gennemgående hyppigere foretaget tilpasninger på arbejdspladsen, dog på nær ansættelse i fleksjob.

Analysen viser også, at skadelidte, som havde kontorarbejde, hyppigst får iværksat tilpasninger, hvilket også til en vis grad gælder håndværksarbejdere. Det var også de grupper, som selv mente, at de især havde behov for tilpasninger.

27. Analyserne er gennemført ved brug af binære logistiske regressionsanalyser, hvor de forklarende faktorer var skadens alvor, måden, ulykken skete på, køn, alder, erhvervsuddannelse, samlet erhvervs erfaring på ulykkestidspunktet, kategoriseret erhvervsområde og året for styrelsens afgørelse.

28. Vi ved også fra interviewoplysningerne, at det kun er 17 pct., der fortsat arbejder på den samme arbejdsplads på interviewtidspunktet. Blandt de skadelidte, som er fratrukket, er skadelidte med stort tab af erhvervsevne overrepræsenterede, og de er især blevet afskediget.

TABEL 7.10

Tilpasninger på arbejdspladsen for beskæftigede tidligere skadelidte. Særskilt efter måden, ulykken foregik på. Procent.

Gennemført tilpasning	Piske-smældsulykke	Andre Færdselsulykkel	Volds-episode	Anden ulykke	I alt
Andet ordinært job	24	22	36	14	22
Nedsat arbejdstid	30	29	23	13	27
Særlig indretning eller tilpasning på arbejdspladsen	19	17	9	8	17
Fleksjob	11	8	0	7	9
Andet ordinært job, hvor der ikke kræves fuld arbejdsindsats	11	11	13	5	10
Beregningsgrundlag	477	335	22	134	968

Det viser sig også, at skadelidte, som fik deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen i 2002, hyppigere får gennemført tilpasninger end skadelidte, som fik deres udtalelse i 1997. Sammenhængen indeholder formentlig en konjunktoreffekt. Sammenhængen er ikke tilstede for igangsættelse af fleksjob på samme arbejdsplads. Den hyppigere brug af fleksjob blandt skadelidte, som fik deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen i 2002, må skyldes igangsættelse af fleksjob ved jobskifte, jf. kapitel 6 og tabel 7,5.

7.5 TILBUD FRA KOMMUNEN

Kommunen har som nævnt også nogle tilbud for at hjælpe skadelidte videre med deres tilknytning til arbejdsmarkedet. Det drejer sig om kurser og uddannelser evt. under revalidering, arbejdsprøvning og praktik og evt. også som revalidering, aktivering i virksomhed med løntilskud for ledige og andre afklarende foranstaltninger for at fastslå erhvervsinteresser og afprøve disse. Der blev i undersøgelsen spurgt om seks foranstaltninger, som kommunen kunne igangsætte. Alle spørgsmålene havde formen: *"Tilbud kommunen dig <foranstaltning>, og blev den iværksat?"*. Foranstaltningerne fremgår af forspalten til tabel 7.11. Spørgsmålene blev stillet til alle, som ikke på ulykkestidspunktet var i permanent offentlig forsørgelse eller hjemmegående, og som havde været i kontakt med kommunen i forbindelse med en sygemelding.

Der var følgende svarmuligheder:

1. Ja, iværksat
2. Ja, ej iværksat
3. Nej
4. Nej, tilbuddet ikke relevant.

Den fjerde svarkategori kunne benyttes i situationer, hvor skadelidte slet ikke mente, at der var behov for foranstaltninger, som kunne lede til større arbejdsmarkedstilknytning. Der var 8-9 pct., der benyttede denne svarmulighed. Der var 1-5 pct., der benyttede svarmulighed nr. 2. De havde altså fået tilbudt en foranstaltning, men det blev ikke gennemført af grunde, som vi ikke ved. 6-28 pct. afkrydsede svarmulighed nr. 1. Eftersom langt de fleste tilbud bliver iværksat, fokuserer vi i tabel 7.11 på forekomsten af tilbud fra kommunen inkl. dem, som ikke blev iværksat i forhold til samtlige adspurgte, som ikke afviste tilbuddets relevans.

Besvarelsene har været igennem statistiske analyser, som viser, at skadens alvor gennemgående påvirker, om kommunen gav tilbud om en konkret foranstaltning. Skadelidtes alder har også betydning for nogle tilbuds vedkommende lige som måden, ulykken skete på.²⁹

29. Analyserne er gennemført ved brug af binære logistiske regressionsanalyser, hvor de forklarende faktorer var skadens alvor, måden, ulykken skete på, køn, alder, erhvervsuddannelse, samlet erhvervs erfaring på ulykkestidspunktet, kategoriseret erhvervsområde og året for styrelsens afgørelse.

Det har også været analyseret, om det påvirkede resultaterne nævneværdigt, hvis afgivelse af tilbud blev sat i forhold til samtlige inkl. de skadelidte, som benyttede svarkategori 4. Men det giver det samme mønster i forklaringsfaktorenes betydning. Man kunne forestille sig, at der var en selektion omkring brugen af den fjerde svarkategori.

TABEL 7.11

Kommunale tilbud til skadelidte. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. ménggrad. Procent.

	Erhvervsevnetab				Ménggradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15	20-25	30-45	50-100	Ménggrad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10- 100 pct.	
<i>Tilbød kommunen...</i>	15							
Kurser/- uddannelser, evt. under revalidering	39	41	34	29	20	18	16	32
Aktivering for ledige med løntilskud	9	11	9	9	6	8	8	9
Arbejdsoptræning med løntilskud (virksomheds- revalidering)	16	22	21	21	20	11	13	19
Arbejdsprøvning eller arbejdspraktik	27	33	48	44	24	15	23	34
Andre afklarende foranstaltninger for arbejde eller revalidering	23	22	25	20	13	4	11	20
Andet	14	16	17	9	8	4	12	12
Beregnings- grundlag	244	217	120	252	48	79	65	1.025

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes ménggrad, som skadelidte, hvis ménggrad er vurderet til at være under 5 pct.

7.6 BRUG AF ADVOKAT

Når en erstatningssag er kommet så langt, at den er forelagt Arbejdsskadestyrelsen til udtalelse, vil den typisk være indviklet, eller der er opstået tvist mellem parterne. I undersøgelsen spurgte vi derfor, om skadelidte havde brugt advokat for at få erstatning fra forsikrings-selskabet. Det har 79 pct. af samtlige interviewede, jf. tabel 7.12. Vi har igen undersøgt, hvilke forhold der hænger sammen med brugen af advokat i sagen. Ikke overraskende er det skadens alvor, som samvarierer mest med brugen af advokat. Jo højere erhvervsevnetab Arbejdsskade-

styrelsen vurderer, desto hyppigere er der brugt advokat. Denne sammenhæng er formentlig udtryk for selektion af erstatningssager på flere måder. Jo mere uarbejdsdygtig skadelidte føler sig, desto mere afgørende er det for vedkommende, at få så stor erstatning som muligt, fordi vedkommende vil få svært ved at få tilknytning til arbejdsmarkedet. Derfor vil en advokat formentlig være en god investering. Når der er advokat på sagen, vil ulykkens oplevede alvor og sagens formodede økonomiske størrelse tilsige, at der ikke indgås forlig med forsikringselskaber, før skadelidte og dennes advokat har en rimelig sikker fornemmelse af, hvad rettens vurdering af skadens alvor vil være. En udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen om erhvervsevnetab og méngrad, som erstatningsansvarsloven giver mulighed for at indhente undervejs i sagens forhandling mellem parterne, er netop, hvad retten typisk vil lægge til grund for en afgørelse.

TABEL 7.12

Andelen af skadelidte, der brugte advokat for at få erstatning fra forsikringselskab. Særskilt efter Arbejdsskadestyrelsens vurdering af erhvervsevnetabet og evt. méngrad. Procent.

	Erhvervsevnetab				Méngradsvurdering (erhvervsevnetab under 15 pct.)			I alt
	15-25	20-25	30-45	50-100	Mén- grad under 5 pct. ¹	5-8 pct.	10-100 pct.	
Brugte advokat	76	83	87	90	58	51	71	79
Beregningsgrundlag	283	243	135	293	62	95	80	1.191

1. Kategorien omfatter såvel skadelidte, hvor Arbejdsskadestyrelsen ikke er anmodet om udtalelse om vedkommendes méngrad, som skadelidte, hvis méngrad er vurderet til at være under 5 pct.

En analyse viser også, at selvstændige erhvervsdrivende næsten alle bruger advokat i erstatningssagen, mens ledige og i forvejen sygemeldte sjældent bruger advokat. Personer, som var involveret i et færdselsuheld uden piskesmæld, er dem, der mindst flittigt bruger advokat i sammenligning med de andre tre typer af skadelidte.

Vi interesserede os også for, på hvilken måde skadelidte kom i kontakt med en advokat. Besvarelserne fremgår af tabel 7.13. Idéen til at

bruge advokat frembringes helt overvejende fra skadelidtes private netværk af venner, kolleger, samlever, ægtefæller m.fl. Idéen fremkommer sjældent fra forsikringselskaber eller sundhedsvæsenets personale, som også producerer lægeerklæringer om skadelidtes tilstand. Hele 35 pct. kom i kontakt med en advokat på anden måde. Stort set alle 35 pct. har uddybet denne anden måde ved, at intervieweren har skrevet måden ned i en tekststreng. Gennemgangen af disse tekststreng viser, at de kan grupperes i tre relativt hyppigt nævnte kategorier og mange mindre hyppigt nævnte. De tre hyppigst nævnte fremgangsmåder er, at skadelidte selv af egen drift tog initiativ (8 pct.), fagforening opfordrede eller kontaktede advokat (4 pct.), og patientforening, typisk PTU (Landsforeningen for Polio-, Trafik- og Ulykkesskadede), opfordrede til brug af advokat (3 pct.). I parentes er hyppigheden af de tre fremgangsmåder sat i forhold til samtlige skadelidte, der brugte advokat. Under 1 pct. af skadelidte, der brugte advokat, blev opfordret af politiet, ligesom under 1 pct. fik beskikket en advokat, hvilket typisk sker i forbindelse med voldssager. Ud fra tekststrengene kan vi ikke med sikkerhed identificere, at det har forekommet, at advokater uden opfordring har kontaktet skadelidte.

TABEL 7.13

Måden, skadelidte kom i kontakt med en advokat i forbindelse med erstatningssagen. Procent.

Måder	
Forsikringselskabet opfordrede mig til at tage en advokat	6
En læge/speciallæge/overlæge opfordrede mig	9
En ven/kollega opfordrede mig	22
Min ægtefælle/samlever/kæreste opfordrede mig	18
Læste en brochure/hjemmeside/artikel, som gav mig idéen	9
Anden måde	35
Ved ikke	1
Beregningsgrundlag	936

LEVESTANDARDEN EFTER ULYKKEN

8.1 INDLEDNING

Vi har erfaret, at næsten alle interviewede skadelidte har fået en erstatning eller godtgørelse fra én eller flere forsikringer. Endvidere har mange af de hårdest ramte fået bevilget førtidspension som følge af ulykken og måske også af andre årsager. Andre har fået bevilget et fleksjob. På nær godtgørelse for mén er formålet med disse erstatninger at opveje nedgangen i arbejdsevnen, altså evnen til at tjene erhvervsindkomst.

8.2 OPLEVELSE AF LEVESTANDARDEN

Det er i sagens natur vanskeligt at undersøge, om erstatningsbeløb evt. suppleret med et fleksjob eller førtidspension opvejer, hvad skadelidte ville have haft af erhvervsindkomst i fremtiden, hvis vedkommende ikke var kommet til skade. I undersøgelsen har vi derfor valgt at spørge skadelidte om, hvordan de oplever deres levestandard i sammenligning med tidligere. Vi stillede dem spørgsmålet: *"Har du efter sagens afslutning nogenlunde kunnet opretholde den levestandard, som du (og din familie) havde før ulykken?"*. De kunne kun svare "ja", eller "nej". Der var dog 1,5 pct., der ikke ville svare eller svare så unuanceret.

56 pct. af samtlige besvarelser bekræftede, at de så nogenlunde havde kunnet opretholde deres hidtidige levestandard, jf. tabel 8.1. Det har igen været undersøgt, hvad der betinger, at skadelidte bekræfter spørgsmålet. Man kunne jo formode, at det var antallet af forsikringsudbetalinger i forhold til skadens alvor, som ville være udslagsgivende. Men der er kun lidt antydning af belæg for denne hypotese. Den aktuelle tilknytning til arbejdsmarkedet er den mest bestemmende faktor for skadelidtes besvarelse af spørgsmålet. Derfor er besvarelserne i tabel 8.1 opdelt efter den aktuelle tilknytning til arbejdsmarkedet. Den statistiske analyse og tabellen viser tydeligt en niveauforskel i besvarelserne.³⁰ De, som i tabel 8.1 er benævnt førtidspensionister, har selv angivet tilknytningen til arbejdsmarkedet; de er altså ikke i arbejde, som andre førtidspensionister selv oplyser, og som derfor er placeret under ordinært arbejde, fleksjob eller selvstændige. Tabellen viser, at førtidspensionister, ledige og hjemmegående er dem, som i høj grad oplever, at de ikke har kunnet opretholde deres hidtidige levestandard. Det er netop personer, som ikke har erhvervsindkomst. Det afspejler vel den kendte problemstilling, at erstatning gives for den tabte erhvervsevne, men mange har svært ved at gøre brug af deres resterende erhvervsevne, eller får den ikke udnyttet til indtægtsgivende arbejde, når de først er blevet ledige eller kommet på førtidspension. Arbejdsmarkedet er på mange måder ikke indrettet til at gøre brug af en begrænset erhvervsevne, også fordi fx deltidsansættelser er fraværende inden for mange arbejdsområder.

30. Analysen er gennemført ved brug af en binær logistisk regressionsanalyse, hvor de forklarende faktorer var skadens alvor, måden, ulykken skete på, køn, alder, erhvervsuddannelse, samlet erhvervs erfaring på ulykkestidspunktet, kategoriseret erhvervsområde, året for styrelsens afgørelse og oplysning om udbetaling fra skadevolders forsikring, egen ulykkesforsikring, arbejdsgivers forsikring og anden måde (udbetaling).

TABEL 8.1

Andelen af skadelidte, der har kunnet opretholde levestandarden fra før ulykken. Særskilt efter hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Procent.

Hovedaktivitet	Beregningsgrundlag	
Ordinært arbejde	71	419
Fleks- /skånejob	53	198
Selvstændig	64	73
Ledige/aktiverede	41	78
Førtidspensionister	38	365
Studerende/kursister	55	20
Hjemmegående/andre	39	23
Alle	56	1.176

Mellemgruppen af 35-50-årige er den aldersgruppe, som hyppigst oplever, at de ikke har kunnet opretholde deres hidtidige levestandard.

Vi spurgte så mere konkret til boligsituationen på følgende måde: *"Har du som følge af ulykken af økonomiske grunde måttet flytte til en billigere bolig?"*. Besvarelsen fremgår af tabel 8.2. Igen er det den aktuelle tilknytning til arbejdsmarkedet, som er mest afgørende for besvarelsen. Skadelidte uden for arbejdsmarkedet er dem, som hyppigst har måttet skifte til en billigere bolig. Og den oven for givne forklaring gælder også her.

TABEL 8.2

Andelen af skadelidte, der som følge af ulykken af økonomiske grunde har måttet flytte til en billigere bolig. Særskilt efter hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Procent.

Hovedaktivitet	Beregningsgrundlag	
Ordinært arbejde	4	423
Fleks- /skånejob	10	198
Selvstændig	4	73
Ledige/aktiverede	14	80
Førtidspensionister	13	380
Studerende/kursister	0	20
Hjemmegående/andre	12	26
Alle	9	1.200

Vi spurgte videre: *"Har du som følge af ulykken af økonomiske grunde måttet skære ned på udgifter til ferie, tøj eller andre ikke strengt nødvendige områder?"*. Det

er netop ”... *andre ikke strengt nødvendige områder*”, som man næsten pr. definition ville skære ned på, hvis og når ens disponible indkomst falder. Igen ser man det samme mønster i besvarelsen som i tabel 8.1 og 8.2. Og igen er det skadelidtes aktuelle tilknytning til arbejdsmarkedet, som er meget afgørende for besvarelsen af spørgsmålet. De ældre skadelidte over 50 år har dog ikke i samme grad som de yngre haft behov for at skære ned på ikke strengt nødvendige udgifter, jf. tabel 8.3.

TABEL 8.3

Andelen af skadelidte, der som følge af ulykken af økonomiske grunde har måttet skære ned på udgifter til ferie, tøj eller andre ikke strengt nødvendige områder. Særskilt efter hovedaktivitet på interviewtidspunktet. Procent.

Hovedaktivitet	Beregningsgrundlag	
Ordinært arbejde	20	423
Fleks- /skånejob	37	198
Selvstændig	30	73
Ledige/aktiverede	46	80
Førtidspensionister	49	381
Studerende/kursister	40	20
Hjemmegående/andre	54	26
Alle	35	1.201

BILAG

POPULATION, STIKPRØVE OG OPNÅELSE AF INTERVIEW

UNDERSØGELSENS DESIGN

Undersøgelsens materiale består af de skadelidte personer, hvis sager Arbejdsskadestyrelsen efter anmodning udtalte sin vurdering af deres erhvervsevnetab i henholdsvis 1997 og 2002. Ofte var Arbejdsskadestyrelsen også samtidig anmodet om at vurdere skadelidtes mén. I 1997 afgav styrelsen udtalelser om 2.337 personers erhvervsevnetab. I 2002 var tallet 3.056.

Mange personer er kommet til skade ved en ulykke adskillige år forinden, Arbejdsskadestyrelsen afgav sin udtalelse om erhvervsevnetab. For at undgå at interviewe personer, hvis ulykke skete langt tilbage i tiden, og hvis sager har været undervejs i relativt mange år forinden, Arbejdsskadestyrelsen vurderede deres erhvervsevnetab, valgte man at udelade de skadelidte, som var kommet til skade mindst 8 år før det kalenderår, hvori de fik en vurdering fra Arbejdsskadestyrelsen. Personer, som fik en udtalelse i 1997, blev taget med i undersøgelsen, hvis de var kommet til skade i 1990 eller senere. Dette udelader 98 personer (4 pct.). Personer, som tilsvarende fik en udtalelse i 2002, er med i undersøgelsen, hvis de var kommet til skade i 1995 eller senere. Dette udelader 105 personer (3 pct.). Herved lettes interviewsituationen også, idet respondenter ikke spørges om ulykkestilfælde før henholdsvis 1990 og 1995.

Problemstillingen og interviewsituationen tilsagde også at afgrænse undersøgelsens materiale yderligere. Af hensyn til interessen for skadelidtes efterfølgende erhvervsdeltagelse valgte vi at interviewe personer, som ville være højst 60 år på interviewtidspunktet, således at kun ganske få frivilligt har kunnet trække sig tilbage fra arbejdsmarkedet ved valg af efterløn. Slutteligt valgte vi også at afskære de yngste skadelidte fra undersøgelsen. På ulykkestidspunktet skulle man således mindst være fyldt 18 år, således at de skadelidte enten var kommet ud på arbejdsmarkedet eller var i gang med en erhvervsfaglig uddannelse eller gymnasial almen uddannelse. 18 års- alderen falder også sammen med retten til at erhverve kørekort. Der er da også i undersøgelsens materiale en markant stigning i antal skadelidte ved det 18. år. Undersøgelsens resulterende population beskrives i tabel B.1 med hensyn til de dimensioner, som bidrager til at afgrænse populationen.

TABEL B.1

Resultaterende afgrænsning af undersøgelsens population af skadelidte, hvis erhvervsevnetab Arbejdsskadestyrelsen har vurderet i 1997 og 2002.

	Året for styrelsens udtalelse		
	1997	2002	Alle
Antal skadelidte	1.595	2.502	4.097
Ulykkestidspunktet	1990-1997	1995-2002	1990-2002
Alder på ulykkestidspunktet	18-50	18-55	18-55
Alder pr. 15. marts 2007	29-60	24-60	24-60

Afgrænsning efter alder reducerer materialet sammenlagt med yderligere 1.093 skadelidte svarende til 21 pct. for hele materialet (21 pct. af de 5.190 skadelidte, som opfylder kravet om, at ulykkestidspunktet højst må ligge 8 år før kalenderåret for udtalelsen). Alderskravene afgrænser relativt flere fra undersøgelsen, hvis de fik deres udtalelse i 1997 i sammenligning med personer, som fik udtalelsen i 2002. Det skyldes, at kravet om en alder på højst 60 år umiddelbart før interviewperioden omsættes til et krav om højst 50 år på skadestidspunktet. Det er især kravet om højst 60 år umiddelbart før interviewperioden, som afgrænser personer fra undersøgelsen.

STRATIFICERET POPULATION

Skadelidte, som Arbejdsskadestyrelsen vurderer til at have tabt mindst 15 pct. af deres erhvervsevne som følge af ulykken, får typisk tilkendt erstatning. Personer, som vurderes til at have tabt mindre end 15 pct. af deres erhvervsevne, får ikke sat nogen talmæssig størrelse på den tabte erhvervsevne, og det udløser ikke nogen erstatning ifølge erstatningsansvarsloven. Begge grupper kan også modtage en godtgørelse for mén, som Arbejdsskadestyrelsen vurderer særskilt, hvis de er anmodet herom. Undersøgelsens population fordeler sig efter omfanget af tabt erhvervsevne, som det fremgår af tabel B.2.

TABEL B.2

Omfanget af tabt erhvervsevne for undersøgelsens population.
Særskilt for året for styrelsens udtalelse og opnåelse af erstatning.
Antal.

Erhvervsevnetab	Året for styrelsens udtalelse		Alle
	1997	2002	
Mindst 15 pct.	749	955	1.704
Under 15 pct.	846	1.547	2.393
I alt	1.595	2.502	4.097

Selvom 42 pct. (1.704 personer) af undersøgelsens population tabte under 15 pct. af deres erhvervsevne, tilkender Arbejdsskadestyrelsen mindst 75 pct. af dem, dog med en tilkendt méngrad på mindst 5 pct., jf. tabel B.3. Godt 90 pct. af de skadelidte, som tabte mindst 15 pct. af deres erhvervsevne, fik også tilkendt en méngrad på mindst 5 pct.

TABEL B.3

Vurdering af mén blandt undersøgelsens population. Særskilt efter erhvervsevnetab. Procent.s

Ménprocent (méngrad)	Erhvervs- evnetab under 15 pct.	Erhvervsevnetab					I alt
		15	18-25	30-45	50-60	65-	
Ikke forespurgt	8	5	8	8	8	9	8
0	16	0	0	0	0	0	0
5	26	15	6	1	3	2	15
8	18	23	12	10	4	2	15
10	13	21	22	19	17	9	16
15-19	13	27	37	37	40	30	25
20-35	4	7	12	20	21	22	10
40-	1	1	3	4	6	26	4
Gennemsnit	8	11	14	16	18	32	13
Beregnings- grundlag	1.704	685	615	381	315	397	4.097

Arbejdsskadestyrelsen registrerer kun en væsentlig oplysning om ulykkens karakter ud over vurderingen af følgevirkningerne i form af erhvervsevnetab og mén, nemlig oplysningen om ulykken er sket i form af en piskesmældsulykke eller en anden type ulykke, eller ulykken slet ikke er kategoriseret i nogle af de to grupper. 46 pct. af undersøgelsens population er kommet til skade ved en piskesmældsulykke; 52 pct. er kommet til skade på anden måde, mens 2 pct. ikke er kategoriseret.³¹

31. Undersøgelsens aldersafgrænsning i begge ender af aldersspektret er med til at hæve andelen med piskesmæld, formentlig fordi piskesmældsulykker optræder hyppigere blandt trafikanter. Uden aldersafgrænsningen og uden restriktioner på skadestidspunktet var andelen af piskesmældsulykker på 41 pct.

TABEL B.4

Erhvervsevnetabet blandt undersøgelsens population. Særskilt for ulykketype. Procent.

Erhvervsevnetab	Ulykketype			I alt
	Piskesmæld	Andet	Uoplyst	
0	37	44	87	42
15	17	17	5	17
18-25	17	14	3	15
30-45	11	8	1	9
50-60	9	6	4	8
65-	9	11	0	10
Gennemsnitlig erhvervsevnetab	21	20	4	20
Beregningsgrundlag	1.880	2.141	76	4.097

STIKPRØVE TIL TELEFONISK INTERVIEW

Undersøgelsens overordnede tema er at undersøge, hvordan det er gået de skadelidte, som tabte mindst 15 pct. af deres erhvervsevne henholdsvis 5 og 10 år efter, at de fik deres udtalelse fra Arbejdsskadestyrelsen. Vi valgte dog også at medtage en mindre gruppe af personer (300), som tabte under 15 pct. af deres erhvervsevne ud af en bruttostikprøve på 1.500 skadelidte, som blev kontaktet af SFI-Survey med henblik på telefonisk interview.

Ved adressesøgning af populationen i CPR-registeret var dele af populationen enten døde, udvandret eller havde forskerbeskyttelse, dvs. de måtte ikke kontaktes med henblik på sådanne telefoniske interview.

Man valgte at fordele bruttostikprøven til det telefoniske interview på de to kohorter af udtalelser, som det fremgår af tabel B.5. Det var egentlig tanken, at fordelingen mellem skadelidte, der henholdsvis havde mistet under 15 pct. og mindst 15 pct. af deres erhvervsevne – 1:4 – skulle have været identisk for de to kohorter af udtalelser, således at der var udtaget 600 erstatningsberettigede til interview i hver. Der var imidlertid kun 588 i 1997-kohorten af udtalelser, som også samtidig havde telefon og måtte og kunne kontaktes, hvorfor der søgtes interview med yderligere 12 personer i 2002-kohorten, som havde tabt mindst 15 pct. af erhvervsevnen.

TABEL B.5

Bruttostikprøve til telefonisk interview. Antal.

Erhvervsevnetab	Året for styrelsens udtalelse		I alt
	1997	2002	
Mindst 15 pct.	150	150	300
Under 15 pct.	588	612	1200
I alt	738	762	1500

Der blev opnået interview med 1.204 skadelidte, svarende til en samlet opnåelse på 80 procent. Uanset om skadelidte fik deres udtalelse i 1997 eller i 2002 er opnåelsesprocenten 80. Opnåelsesprocenten varierer heller ikke markant afhængig af, hvilket erhvervsevnetab og méngrad Arbejdsskadestyrelsen har tilkendt skadelidte.

BILAG TIL KAPITEL 6

SKADELIDTE, SOM FIK DERES UDTALELSE FRA ARBEJDSKADESTYRELSEN I 1997.

TABEL 6. 1

Andelen af året skadelidte, hvis erhvervsnetab var *under* 15 pct., har været forsøret af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsøret. Procent.

År	Sygedag- penge mv.	A-kasse	Kontant- hjælp mv.	Førtids- pension mv.	Fleksjob mv.	Efteløn mv.	Uddannelse	Selv- forsørgelse	I alt	Personer
1	10,93	8,01	10,54	11,09	0,28	0,00	4,19	54,96	100,00	744
2	8,71	6,57	9,58	12,96	0,61	0,00	4,73	56,84	100,00	743
3	6,89	6,04	9,58	14,24	1,47	0,00	3,43	58,34	100,00	733
4	6,38	5,91	8,94	14,51	2,50	0,00	2,90	58,86	100,00	725
5	5,44	6,14	7,65	15,29	3,34	0,00	1,86	60,27	100,00	718
6	6,71	6,96	7,22	15,86	4,07	0,00	1,61	57,56	100,00	716
7	6,26	6,24	7,46	16,25	4,58	0,00	1,46	57,76	100,00	712
8	6,52	5,95	6,37	16,57	5,53	0,00	1,56	57,51	100,00	708
9	7,61	4,68	5,93	17,00	6,36	0,00	1,32	57,10	100,00	706
10	13,46	12,82	0,00	33,33	0,00	0,00	0,00	40,38	100,00	3

TABEL 6. 2

Andelen af året skadelidte, hvis erhvervssevnetab var 15 pct., har været forsørget af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsørget. Procent.

År	Sygedag- penge mv.	A-kasse	Kontant- hjælp mv.	Førtids- pension mv.	Fleksjob mv.	Efterløn mv.	Uddannelse	Selv- forsørgelse	I alt	Personer
1	21,00	6,69	17,16	9,80	0,49	0,00	2,54	42,33	100,00	266
2	14,86	5,05	16,70	13,64	2,06	0,00	2,67	45,01	100,00	265
3	7,77	5,56	16,44	16,52	3,76	0,00	2,35	47,60	100,00	262
4	7,29	4,90	12,85	18,17	5,90	0,00	3,21	47,69	100,00	260
5	6,72	5,54	10,52	19,52	6,97	0,00	2,99	47,75	100,00	262
6	7,10	4,29	7,67	20,89	9,30	0,00	1,94	48,82	100,00	260
7	7,23	4,49	6,37	21,81	10,46	0,00	1,41	48,23	100,00	261
8	7,73	2,61	4,98	24,46	11,65	0,00	0,96	47,61	100,00	258
9	7,62	3,24	4,45	24,50	12,49	0,00	0,08	47,62	100,00	256

TABEL 6. 3

Andelen af året skadelidte, hvis erhvervsnettab var 20-25 pct., har været forsørget af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsørget. Procent.

År	Sygedag- penge mv.	A-kasse	Kontant- hjælp mv.	Førtids- pension mv.	Fleksjob mv.	Efterløn mv.	Uddannelse	Selv- forsørgelse	I alt	Personer
1	24,35	5,02	15,76	16,68	0,57	0,00	1,41	36,22	100,00	228
2	14,25	5,84	16,08	23,41	2,60	0,00	0,66	37,16	100,00	228
3	5,99	3,81	18,95	26,46	4,55	0,00	1,16	39,08	100,00	227
4	4,51	4,76	14,85	28,70	5,87	0,00	0,78	40,53	100,00	225
5	5,31	5,00	11,05	28,69	7,49	0,00	1,26	41,21	100,00	224
6	5,96	5,21	9,03	30,30	7,72	0,00	0,18	41,60	100,00	224
7	4,85	6,18	7,70	31,36	8,69	0,00	0,28	40,95	100,00	223
8	5,15	5,28	5,67	32,00	9,81	0,00	0,43	41,66	100,00	223
9	4,55	5,13	3,79	33,34	11,01	0,00	0,30	41,88	100,00	221
10	21,15	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	78,85	100,00	1

TABEL 6. 4

Andelen af året skadelidte, hvis erhvervsevnetab var 30-45 pct., har været forsørget af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsørget. Procent.

År	Sygedag- penge mv.	A-kasse	Kontant- hjælp mv.	Førtids- pension mv.	Fleksjob mv.	Efterløn mv.	Uddannelse	Selv- forsørgelse	I alt	Personer
1	30,93	2,08	11,63	23,90	0,00	0,00	0,43	31,02	100,00	84
2	18,96	1,88	11,79	33,65	1,10	0,00	0,02	32,60	100,00	84
3	9,50	2,53	9,48	40,13	4,08	0,00	0,00	34,29	100,00	83
4	8,41	1,76	7,21	37,03	5,91	0,00	0,42	39,27	100,00	83
5	8,97	1,01	5,27	38,10	7,39	0,00	0,57	38,69	100,00	84
6	3,73	0,53	3,15	42,24	9,55	0,00	0,76	40,04	100,00	83
7	4,57	1,31	2,02	45,12	10,91	0,00	0,54	35,53	100,00	82
8	2,74	1,42	1,23	45,00	13,08	0,00	0,00	36,54	100,00	80
9	1,59	1,23	0,34	46,90	12,24	0,00	0,00	37,72	100,00	80

TABEL 6. 5

Andelen af året skadelidte, hvis erhvervssevnetab var 50-60 pct., har været forsørget af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsørget. Procent.

År	Sygedag- penge mv.	A-kasse	Kontant- hjælp mv.	Førtids- pension mv.	Fleksjob mv.	Efterløn mv.	Uddannelse	Selv- forsørgelse	I alt	Personer
1	21,52	1,50	5,09	59,44	1,22	0,00	0,29	10,95	100,00	153
2	12,33	0,77	4,50	67,31	2,35	0,00	0,14	12,61	100,00	153
3	5,91	3,11	4,69	71,04	4,83	0,00	0,00	10,41	100,00	152
4	3,99	1,44	3,43	72,33	6,37	0,00	0,00	12,46	100,00	151
5	2,66	1,10	2,69	72,85	6,81	0,00	0,14	13,75	100,00	151
6	2,38	0,43	2,37	73,46	8,83	0,00	0,00	12,53	100,00	151
7	2,29	0,14	1,67	73,97	10,25	0,00	0,00	11,68	100,00	151
8	0,88	0,43	1,56	75,69	9,11	0,00	0,00	12,33	100,00	148
9	1,28	0,98	0,52	76,16	8,04	0,00	0,00	13,02	100,00	149

TABEL 6. 6

Andelen af året skadelidte, hvis erhvervsnettab var mindst 65 pct., har været forsørget af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsørget. Procent.

År	Sygedag- penge mv.	A-kasse	Kontant- hjælp mv.	Førtids- pension mv.	Fleksjob mv.	Efterløn mv.	Uddannelse	Selv- forsørgelse	I alt	Personer
1	6,46	0,10	0,70	89,32	0,00	0,00	0,00	3,42	100,00	112
2	1,29	0,31	0,41	95,16	0,86	0,00	0,00	1,97	100,00	112
3	0,21	0,07	0,27	95,57	2,44	0,00	0,00	1,44	100,00	112
4	0,77	0,00	0,00	95,24	1,80	0,00	0,00	2,18	100,00	112
5	0,09	0,41	0,00	92,86	1,79	0,00	0,00	4,86	100,00	112
6	0,03	0,65	0,00	92,15	3,30	0,00	0,00	3,86	100,00	112
7	0,49	0,23	0,00	91,89	3,34	0,00	0,00	4,05	100,00	111
8	0,26	0,17	0,00	91,89	3,60	0,00	0,00	4,07	100,00	111
9	0,84	0,04	0,00	92,33	2,78	0,00	0,00	4,02	100,00	108

SKADELIDTE, SOM FIK DERES UDTALELSE FRA ARBEJDSKASTYRELSEN I 2002.

TABEL 6. 7

Andelen af året skadelidte, hvis erhvervsnetab var *under* 15 pct., har været forsørget af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsørget. Procent.

År	Sygedag- penge mv.	A-kasse	Kontant- hjælp mv.	Førtids- pension mv.	Fleksjob mv.	Efterløn mv.	Uddannelse	Selv- forsørgelse	I alt	Personer
1	8,73	5,68	8,77	13,60	3,99	0,11	3,13	56,00	100,00	941
2	7,58	5,70	9,00	15,16	5,56	0,11	2,94	53,95	100,00	935
3	6,91	5,96	8,66	16,13	6,32	0,11	2,57	53,34	100,00	931
4	6,72	3,95	7,15	17,44	6,92	0,11	2,35	55,38	100,00	928

TABEL 6. 8

Andelen af året skadelidte, hvis erhvervsnevnetab var 15 pct., har været forsøret af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsøret. Procent.

År	Sygedag- penge mv.	A-kasse	Kontant- hjælp mv.	Førtids- pension mv.	Fleksjob mv.	Efterløn mv.	Uddannelse	Selv- forsørgelse	I alt	Personer
1	12,76	7,66	18,73	6,81	6,90	0,00	2,57	44,57	100,00	414
2	10,92	6,95	16,48	8,27	11,92	0,00	2,22	43,23	100,00	412
3	8,85	7,08	12,91	10,27	16,27	0,00	2,21	42,41	100,00	411
4	8,78	5,40	10,64	11,35	16,90	0,01	1,25	45,67	100,00	408

TABEL 6. 9

Andelen af året skadelidte, hvis erhvervsnevnetab var 20-25 pct., har været forsøret af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsøret. Procent.

År	Sygedag- penge mv.	A-kasse	Kontant- hjælp mv.	Førtids- pension mv.	Fleksjob mv.	Efterløn mv.	Uddannelse	Selv- forsørgelse	I alt	Personer
1	14,74	4,56	24,84	9,17	13,41	0,00	1,64	31,63	100,00	383
2	8,18	4,20	22,49	13,97	17,18	0,00	2,38	31,60	100,00	384
3	5,08	4,63	20,88	16,10	21,03	0,00	1,91	30,18	100,00	382
4	5,72	4,56	14,47	17,79	22,00	0,00	2,41	33,04	100,00	380

TABEL 6. 10

Andelen af året skadelidte, hvis erhvervsvennetab var 30-45 pct., har været forsørget af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsørget. Procent.

År	Sygedag- penge mv.	A-kasse	Kontant- hjælp mv.	Førtids- pension mv.	Fleksjob mv.	Efterløn mv.	Uddannelse	Selv- forsørgelse	I alt	Personer
1	12,89	3,08	15,99	14,56	30,28	0,00	0,91	22,30	100,00	291
2	5,60	2,50	14,40	20,17	36,40	0,00	0,80	20,13	100,00	292
3	3,50	2,41	13,51	24,62	37,53	0,00	0,69	17,75	100,00	290
4	4,14	2,42	10,60	27,18	36,88	0,00	1,04	17,73	100,00	290

TABEL 6. 11

Andelen af året skadelidte, hvis erhvervsvennetab var 50-60 pct., har været forsørget af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsørget. Procent.

År	Sygedag- penge mv.	A-kasse	Kontant- hjælp mv.	Førtids- pension mv.	Fleksjob mv.	Efterløn mv.	Uddannelse	Selv- forsørgelse	I alt	Personer
1	10,69	2,35	14,39	34,58	21,24	0,00	0,45	16,30	100,00	159
2	3,54	1,84	11,42	43,83	25,27	0,00	0,00	14,11	100,00	157
3	1,96	1,40	9,02	49,11	27,11	0,00	0,00	11,42	100,00	157
4	1,87	1,03	7,42	50,10	27,11	0,00	0,00	12,47	100,00	157

TABEL 6. 12

Andelen af året skadelidte, hvis erhvervssevnetab var mindst 65 pct., har været forsørget af forskellige offentlige ydelser eller været uden offentlig forsørgelse, dvs. selvforsørget. Procent.

År	Sygedag- penge mv.	A-kasse	Kontant- hjælp mv.	Førtids- pension mv.	Fleksjob mv.	Efterløn mv.	Uddannelse	Selv- forsørgelse	I alt	Personer
1	5,81	0,00	2,69	84,81	2,87	0,00	0,00	3,82	100,00	275
2	1,35	0,06	1,96	89,91	3,27	0,00	0,00	3,45	100,00	274
3	0,08	0,37	2,41	90,84	3,21	0,00	0,00	3,09	100,00	269
4	0,12	0,25	0,82	91,34	3,83	0,00	0,00	3,64	100,00	270

LITTERATUR

- Indenrigs- og Sundhedsministeriet (2005): Lov om klage- og erstatningsadgang inden for sundhedsvæsenet. Lov nr. 547 af 24. juni 2005. København: Indenrigs- og Sundhedsministeriet.
- Justitsministeriet (2005): Lov om erstatningsansvar. Lov nr. 885 af 20. september 2005. København: Justitsministeriet.
- Justitsministeriet (2004): Lov om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser. Lov nr. 688 af 28. juni 2004. København: Justitsministeriet.
- Miiller, M.M., Høgelund, J. & Geerdsen, P.P. (2006): *Handicap og beskæftigelse – Udviklingen mellem 2002 og 2005*. København: Socialforskningsinstituttet 06:24.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2007

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Enkelte rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

- 07:01 Damgaard, B. & Boll, J.: *Opfølgning på sygedagpenge – Del I. Kommuners, lægers, og virksomheders erfaringer med de nye regler*. 2007. 116 s. ISBN 978-87-7487-842-1. Kr. 100,00.
- 07:02 Bach, H.B. & Petersen, K.N.: *Kontanthjælpsmodtagerne i 2006. En surveyundersøgelse af matchkategorier, arbejde og økonomi*. 2007. 146 s. ISBN 978-87-7487-843-8. Kr. 110,00.
- 07:03 Sivertsen, M.: *Hvordan virker indsatsen mod negativ social arv? Gennemgang og analyse af 54 projektevalueringer*. 2007. 55 s. ISBN 978-87-7487-844-5. Kr. 60,00.
- 07:04 Jespersen, S.T., Junge, M., Munk, M.D. & Olsen, P.: *Brain drain eller brain gain? Vandringer af højtuddannede til og fra Danmark*. 2007. 64 s. ISBN 978-87-7487-846-9. Netpublikation.
- 07:05 Benjaminsen, L.: *Storbypuljen – Indsatser for socialt udsatte. Ideer og erfaringer*. 2007. 47 s. ISBN 978-87-7487-847-6. Kr. 60,00. Pjece.
- 07:06 Müller, M.M., Havn, L., Holt, H. & Jensen, S.: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2006*. 2007. 178 s. ISBN 978-87-7487-848-3. Kr. 180,00.

- 07:07 Madsen, M. B., Filges, T., Hohnen, Jensen S. & Nærvig Petersen, K.: *Vil De gerne have et arbejde?* 2007. 194 s. ISBN 978-87-7487-849-0. Kr. 175,00.
- 07:08 Nielsen, C., Benjaminsen, L., Dinesen P. T. & Bonke, J.: *Effektmåling.* 2007. 180 s. ISBN 978-87-7487-850-6. Netpublikation.
- 07:09 Boesby, D.: *At oplyse om demens. Ideer og inspiration.* 2007. 18 s. Netpublikation
- 07:10 Graversen, B.K., Damgaard, B. & Rosdahl, A.: *Hurtigt i gang. Evaluering af et forsøg med en tidlig og intensiv beskæftigelsesindsats for forsikrede ledige.* 2007. 107 s. ISBN 978- 87-7487-851-3.
- 07:11 Thorsager, L., Børjesson, E., Christensen, I. & Pihl, V.: *Metoder i socialt arbejde. Begreber og problematikker.* 2007. 128 s. ISBN 978-87-7487-852-0. Kr. 120,00.
- 07:12 Hohnen, P., Mortensøn, M.D. & Klitgaard, C.: *Den korteste vej til arbejdsmarkedet. En kvalitativ undersøgelse af indsatsen over for ikke-arbejdsmarkedsparede ledige.* 2007. 145 s. ISBN: 978-87-7487-854-4. Kr. 138,00.
- 07:13 Rostgaard, T.: *Begreber om kvalitet i aldreplejen. Temaer, roller og relationer.* 2007. 225 s. ISBN 978-87-7487- 855-1. Kr. 218,00.
- 07:14 Bonke, J.: *Ludomani i Danmark. Faktorer af betydning for spilleproblemer.* 2007. 90 s. ISBN 978-87-7487-853-7. Kr. 90,00.
- 07:15 Andersen, D. & Højlund, O.: *Interview med 11-årige. Erfaringer fra et web-baseret pilotprojekt.* 2007. 121 s. ISBN: 978-87-7487-857-5. Kr. 110,00.
- 07:16 Dahl, K.M: *Udsatte børns fritid – et litteraturstudie.* 2007. 85 s. ISBN: 978- 87-7487-858-2. Netpublikation.
- 07:17 Vinther, H: *Rundt om forebyggelses- og sundhedscentre. Muligheder og barrierer for udvikling af forebyggelses- og sundhedscentre i Danmark.* 2007. 78 s. ISBN: 978-87-7487-860-5. Netpublikation.
- 07:18 Fridberg, T. & Jæger, M.M.: *Frivillige i Hjemmeværnet.* 2007. 97 s. ISBN: 978- 87-7487-861-2. Kr. 90,00.
- 07:19 Høgelund, J. & Larsen, B.: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2005 og 2006.* 2007. 39 s. ISBN: 978-87-7487-864-3. Netpublikation.

- 07:20 Larsen, B., Müller M.M. & Høgelund, J.: *Handicap og beskæftigelse. Regionale forskelle*. 2007. 65 s. ISBN: 978-87-7487-865-0. Netpublikation.
- 07:21 Jørgensen, M.: *Danskernes pensionsopsparinger. En deskriptiv analyse*. 2007. 238 s. ISBN: 978- 87-7487-866-7. Kr. 198,00.
- 07:22 Benjaminsen, L. & Christensen, I.: *Hjemløshed i Danmark 2007. National kortlægning*. 2007. 159 s. ISBN 978- 87-7487-867-4. Kr. 148,00.
- 07:23 Nielsen, V.L. & Ploug, N.: *Når politik bliver til virkelighed. Festskrift til professor Søren Winter*. 2007. 241 s. ISBN: 978- 87-7487-868-1. Kr. 229,00.
- 07:24 Egelund, T. & Vitus, K.: *Sammenbrud i anbringelser af unge. Risikofaktorer hos unge, forældre, anbringelsessteder og i sagsbehandlingen*. 2007. 67 s. ISBN: 978- 87-7487-869-8. Kr. 75,00.
- 07:25 Ploug, N.: *Socialt udsatte børn. Identifikation, viden og handlemuligheder i daginstitutioner*. 2007. 48 s. ISBN: 978- 87-7487-870-4. Kr. 50,00.
- 07:26 Olsen, H.: *Konstruktion og kvalitetssikring af multisurveydata*. 2007. 181 s. ISBN: 978-87-7487-871-1. Netpublikation.
- 07:27 Rostgaard, T. & Thorgaard, C.: *God kvalitet i ældreplejen. Sådan vægter ældre, plejepersonale og visitatorer*. 2007. 130 s. ISBN: 978- 87-7487-872-8. Kr. 130
- 07:28 Jensen, T.G. & Liversage, A.: *Fædre, sønner, ægtemænd. Om maskulinitet og manderoller blandt etniske minoritetsmænd*. 2007. 80 s. ISBN: 978-87-7487-874-2. Netpublikation.
- 07:29 Olsen, B.M. (red.): *Evalueringen af den fleksible barselordn. Orlovreglerne set fra forældres, kommuners og arbejdspladsers perspektiv*. 2007. 222 s. ISBN: 978- 87-7487-875-9. Netpublikation.
- 07:30 Beer, F. & Damgaard, B.: *Kommuner og virksomheders samspil om socialt engagement*. 2007. 84 s. ISBN: 978-87-7487-854-2. Kr. 90,00.
- 07:31 Rosdahl, A.: *Kommunale aktiveringsprojekter med produktion 2007*. 2007. 70 s. ISBN: 978-87-7487-877-3. Kr. 75,00.
- 07:32 Christoffersen, M.N., Hammen, I., Andersen, K.R. & Jeldtoft, N.: *Adoption som indsats. En systematisk gennemgang af udenlandske erfaringer*. 184 s. ISBN: 978-87-7487-881-0. Kr. 190,00.
- 08:01 Amilon, Anna: *Danskernes forventninger til pension*. 151 s. ISBN: 978-87-7487-885-8. Kr. 150,00.

- 08:02 Jæger, Mads M.: *Mere attraktive almene boliger? Effektevaluering af Omprioriteringsloven 2000*. 97 s. ISBN: 978-87-7487-886-5. Kr. 100,00.
- 08:03 Rosenstock, M., Jensen, S., Boll, J., Holt, H. & Wiese, N.: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2007*. 202 s. ISBN: 978-87-7487-887-2. Kr. 198,00.
- 08:04 Thorgaard, Camilla H. & Hougaard, Iben B.: *Fokus på demens. Evaluering af en efteruddannelse i forebyggende hjemmebesøg*. 62 s. ISBN: 978-87-7487-888-9. Netpublikation.
- 08:05 Thorgaard, C.H. & Hougaard, I.B.: *Metoder til kvalitet i aldreplejen. Evaluering af et metodeudviklingsprojekt*. 76 s. ISBN: 978-87-7487-889-6. Kr. 80,00.
- 08:06 Olsen, B.M. & Dahl, K.M.: *Fritidsliv i børnehøjde. Beretninger fra udsatte børn*. 124 s. ISBN: 978-87-7487-890-2. Kr. 125,00.
- 08:07 Høgelund, J., Boll, J., Skou, M. & Jensen, S.: *Effekter af ændringer i sygedagpengeloven*. 178 s. ISBN: 978-87-7487-891-9. Kr. 175,00.
- 08:08 Bach, H. B.: *Livet efter en ulykke – arbejdsliv og forsørgelse efter en ulykke, som blev vurderet i arbejdsskadestyrelsen*. 120 s. ISBN: 978-87-7487-892-6. Kr. 100.

LIVET EFTER EN ULYKKE

ARBEJDSLIV OG FORSØRGELSE EFTER EN ULYKKE SOM ER VURDERET I ARBEJDSSKADESTYRELSEN

Denne rapport beskriver arbejdsliv, indkomst og helbred i 2007 for personer, der har været ude for en ulykke i deres fritid. Den viser, at de, der mister mere end 15 pct. af deres erhvervsevne, oplever en markant forringelse af deres livskvalitet. Og den viser, at muligheden for at opretholde samme levestandard, som den tilskadekomne havde før ulykken, afhænger af, i hvilken grad den tilskadekomne har kunnet arbejde igen efter ulykken. Under halvdelen af dem, der har mistet mere end 15 pct. af deres arbejdsevne, og som ikke er i ordinær beskæftigelse, dvs. førtidspensionister, ledige, hjemmegående eller fleksjobbere, har kunnet opretholde deres hidtidige levestandard.

Undersøgelsen er baseret på en spørgeskemaundersøgelse blandt skadelidte, hvis erhvervsevne Arbejdsskadestyrelsen vurderede i 1997 eller 2002, og en analyse af indkomsterstøttende ydelser for de samme skadelidte.